

ФЕСТИВАЛЮ — ЖИТИ І РОСТИ!

ІНІЦІАТИВА

Незабутнє, радісне свято кращих виконавців просвітянського кола провели у Києві 17 листопада 2001 року Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Т. Шевченка й Міністерство культури та мистецтв України. Цьому дійству передувала величезна робота всіх обласних об'єднань "Просвіти", проведена згідно з Положенням про Всеукраїнський фестиваль просвітянських художніх колективів з нагоди 10-ї річниці Незалежності України, яке затвердив Голова ВУТ "Просвіта" ім. Тараса Шевченка Павло Мовчан. Основною метою огляду було: сприяти розвитку народної творчості, залучити широкі кола громадськості і творчої інтелігенції до діяльності культурно-освітніх закладів, аматорських колективів, привернути увагу місцевих органів виконавчої влади до проблем культури.

У положенні детально розроблено питання щодо організації та проведення І туру оглядів на місцях в обласних об'єднаннях просвітян. "Просвіта" завжди опікувалася духовно-

культурним життям народу України. І в цьому році спільно з Міністерством культури та мистецтв провели перший Всеукраїнський фестиваль художніх колективів та окремих виконавців, аби визначити рівень їхньої майстерності, виявити досягнення та недоліки у культурно-просвітницькій роботі регіональних об'єднань товариства "Просвіта". Відбіркового туру проходив у червні-жовтні 2001 року у районах та областях України. У ньому брали участь колективи, які працюють у різних жанрах хорового, вокального співу, танцю, образотворчого, театрального та циркового мистецтва, художнього читання.

Журі ретельно відбирало кращих. Колективи з 15-ти областей взяли участь у заключному концерті. Їм вручено дипломи, грамоти Міністерства культури та Центрального правління товариства "Просвіта".

Подібні заходи слід проводити регулярно, щоб удосконалити рівень майстерності художніх колективів, вести постійний пошук талантів з усіх регіонів нашої держави, сприяти поширенню національної культу-

ри. Адже по всій Україні працюють самодіяльні художні колективи. Працюють на громадських засадах, часто-густо не маючи можливості придбати музичні інструменти, костюми, оплатити оренду приміщень за відсутності підтримки на місцях. А саме вони бувають з концертами у селах, містах, беруть участь у заходах "Просвіти". Тож нехай до всіх ще дійдуть фестивалі: їхні перемоги, нагороди — попереду! Але щоб це відбулося, треба ретельно попрацювати задля продовження фестивалю-огляду, щоб не залишити поза увагою жодного гуртка й осередку. Саме тому необхідно спланувати працю постійно діючого оргкомітету, творчих груп, які могли б відвідувати місця, де діють, живуть, набувають слави серед просвітян невтомні провідники української регіональної культури.

"Просвіта" має заснувати фонди підтримки художніх колективів, невеличкі стипендії для молоді, яка тягнеться до народної творчості.

За приклад можна було б узяти співочий гурт "Харків'яни", який лише третій рік працює при

Харківській "Просвіті" та вже має три склади: основну групу, молодіжний ансамбль та підлітковий хор, — збирає оркестровий склад. Завдячуючи підтримці Центрального правління товариства "Просвіта" колектив діє, став переможцем у багатьох акціях, зокрема у І турі огляду серед самодіяльних колективів області. У нас багато молоді — талановитої, перспективної. Тож їй потрібна підтримка, аби придбати музичні інструменти, костюми, мати концертмейстера.

Фестиваль-огляд відбувся, залишивши по собі чудові спогади й великі надії просвітян на майбутнє. Наші сподівання — на Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Т. Шевченка, його Центральне правління, на організаційну роботу усіх обласних просвітянських об'єднань.

А. ЗОРИК

член правління
Харківського обласного
об'єднання ТОВ "Просвіта"
ім. Т. Шевченка,
заслужений діяч культури,
професор

НАШІ ЛАУРЕАТИ

биратися щоразу до клубу із навколишніх сіл — шлях неблизький. Із усмішкою розповідає пані Музя, як ходила вона з касетою, на яку записала пісні колективу, по всіх можливих організаціях, випрошуючи гроші, необхідні для того, аби діти змогли взяти участь у телефестивалі "Фантало" Білого" — 250 у. о., а ще дорога, проживання, — як щоразу, коли поверталася, зустрічали її діти запитаннями: "Ну що, поїдемо?" І дуже нескоро змогла вона полегшено відповісти: "Поїдемо!" На багатьох конкурсах обурювалися, не повірили, що ансамбль із нікому не відомого села може "переплюнути" прославлені колективи з великих міст. Але щастить їм і на добрих людей, у яких епітет "сільський" поряд із такою майстерністю викликає не зневагу, а щирий захват.

"Нас навіть у Франції запрошували, — розповідає Надія Мирославівна. — Тільки, сказали, пошійте пристойні костюми (тоді у нас із цим було сутужно). Тепер колектив має цілих п'ять змін, то, може, й поїдемо. Здається, за кордоном про нас знають навіть більше, ніж в Україні."

Втім, такий стан речей для нашої держави — зовсім не дивина. Колективу, як виявилось, часом навіть відмовляють в участі у районних та обласних фестивалях, пояснюючи це тим, що "а вам навіщо, ви ж так знамениті". Логіка, треба визнати, зализна.

Та бути песимісткою просто немає часу. Зараз Надія Мирославівна — студентка Тернопільського педагогічного університету (разом зі своїми ж випускниками!) і планує розширити діяльність свого клубу: навчати дітей не лише музики, але й декоративно-прикладного мистецтва. А до державних органів, що опікуються культурою, має єдине прохання: ні, навіть не про фінансову підтримку, і не про методичну допомогу, хоч і це — ой, як потрібно подібним колективам! Та головне — щоб до них можна було хоча б просто достукатися, сказати: "Ось, погляньте, ми є!" і бути почутим.

Олеся САНДИГА

ОСОБИСТОСТІ

ПОКЛИК ДОЛІ

Яка ж чудова українська народна пісня! Це наша історія, наша дума, наша радість і смуток. Вона возвеличує людину, вчить добру, очищає душу, зцілює її. Та, на жаль, в Україні з'явилися прикрі ознаки — в селах, які споконвічно були носіями народної пісенності, вже не завжди навіть на весіллі почуєш українську народну пісню, рідко в продажу бувають пісенники. А українська народна пісня має планетарне значення, оскільки вона високодуховна, мистецьки довершена і відповідає орієнтирам загальнолюдських ідеалів.

Сьогодні хочеться сказати добре слово на адресу нашого сучасника, подвижницька справа якого в галузі фольклору заслуговує подяки і шани, — Кузьми Антоновича Смалья, фольклориста, професійного музиканта, композитора і педагога, який виріс на Рівненщині і деякий час працював у Рівненській філармонії. Він народився на Холмщині. Наймиліша у житті пора дитинства була затьмарена сумнозвісною акцією "Вісла". Вирвана з рідного гнізда сім'я довгий час поневірялась, а згодом поселилася в м. Дубно Рівненської області, де й пройшли дитячі та юнацькі роки п. Смалья. Тут він закінчив середню загальноосвітню школу і музичне училище по класу скрипки, згодом — Київське музичилище ім. Р. Глієра, вступив до Львівської державної консерваторії (оркестровий відділ) і закінчив її з відзнакою. Став професійним музикантом. Його творчий шлях пов'язаний з діяльністю відомих колективів: Черкаський народний хор, Буковинський ансамбль пісні і танцю, Чернівецький музичний театр, Чернівецька обласна філармонія. Працював викладачем Чернівецького музичилища, інспектором музичних ансамблів при обласному Центрі народної творчості, а також керував самодіяльними музичними колективами.

Ось уже 30 років К. Смаль займається фольклором. За його словами, здійснив нотографію близько 10-ти тисяч пісень з різних регіонів України (Буковина, Гуцульщина, Бойківщина, Поділля, Придніпров'я, Волинь), причому більшу частину цих пісень сам і зібрав.

Зусиллями Кузьми Антоновича з друку вийшли збірки: "Пісні Буковини" (Київ, "Музична Україна", 1990); "Пісні Придніпров'я" (Чернівці, 1996); "Ой, калина біла цвіте" (Чернівці, 1997); "Перлини золотого Поділля" (Бережани — Чікаго, 1997). Останню збірку високо оцінили відомі науковці Федір Погребенник та американський професор Роман Смик. Вона з'явилася внаслідок мандрівки К. Смалья селами Тернопілля у рік 125-ліття від дня народження Богдана Лепкого, автора відомої пісні "Чуєш, брате мій?". А в селі, де народився Б. Лепкий (с. Крогулець Гусятинського району), записана рідкісна пісня невідомого автора "Прощання Мазепи".

Кузьма Смаль уважний до народних обрядів і звичаїв. Так з'явилася збірка "Христос родився. Українські колядки і щедрівки" (Сочаряни, 1999). Матеріал для неї К. Смаль збирав майже 10 років у різних населених пунктах України, записував переважно від старших людей колядки та обрядові пісні, які співали їхні діди. Кожен запис К. Смалья задокументовував (де, коли, від кого записаний твір), частина колядок записана з репертуару хору Троїцького жіночого монастиря та хору Свято-Успенської Почаївської лаври.

Нині відомим дослідником народного мистецтва укладено й підготовлено до друку близько десяти фольклорних збірок, зокрема гуцульські пісні, пісні рідного краю Василя Стефаника, "Народні пісні на слова Юрія Федьковича".

Цей матеріал К. Смаль збирав 15 років, впорядкував, сам здійснив музичну редакцію, а найважче попереду — як це все видати.

Кузьма Смаль, вільно володіючи польською мовою і маючи нахил до поезії, талановито переклав з польської на українську 129 духовних пісень, здійснив до них власну нотографію. Ця збірка під назвою "Церковний співаник" видана весною нинішнього року в м. Кракові.

Нині К. Смаль живе в м. Кіцмані Чернівецької області. Вийшовши на пенсію, він частіше став бувати на Рівненщині і нині працює над пісенним фольклором нашого краю. Подвижницька справа Кузьми Смалья — це безсонні ночі, безконтинентні дороги з власної ініціативи і власним коштом, часто пішки по бездоріжжю, без будь-якої матеріальної вигоди, не дбаючи про славу й нагороду. Українська народна пісня стала для нього справою життя, його долею.

...Десять там, за туманами літ, загубились квітневі алеї молодості, і ось уже 66-та осінь відлетіла жовтим листям, замитаючи літні стежки. Творча осінь фольклориста багата, що й казати.

З невеличкою валізочкою в руках спішіть цей сивочолий високий чоловік і далі, поспішає туди, де ще палахкотять чи жевріють вогнища української народної пісенності. Він поспішає, щоб не дати їм загаснути, бо добре розуміє, що народна пісня — то є душа нації.

Тетяна МАЗУР,
Рівненщина

«РОМАНОВЕ СЕЛО» ІЗ СЕЛА РОМАНОВОГО

Про цей гурт я почула під час підготовки до заключного концерту переможців І Всеукраїнського конкурсу-огляду художніх колективів, організованого товариством "Просвіта". "Поза конкурсом, так-так, я розумію, але такі дітки... як вони співають!.. і подумати лишень, у селі, організувати такий колектив!.. ви знаєте, просто неймовірно..." — перемовлялися організатори.

Згодом мені випала нагода поспілкуватися і з художнім керівником ансамблю Надією Мирославівною Музею, яка очолює ще профспілковий клуб Збаразького тепличного комбінату, при якому й організовано фольк-гурт, а також Збаразьку районну дитячу організацію "Доля сільського таланту", куди входять діти не тільки зі Збаразького, але й із сусідніх Підволочиського та Тернопільського районів. Молода вродлива жінка із сірими променистими очима та щирою усмішкою розказує історію створення колективу, наче казку.

Родом пані Надія теж зі Збаразького району, із села Красносілка. Закінчила Тернопільське музичне училище по класу баяна, викладала в одній із Тернопільських середніх шкіл. Як опинилася в Романовому? Так вийшло, що для чоловіка — педагога робота знайшлася саме тут, от і переїхали. Оселилися в гуртожитку, де благополучно живуть із двома дітьми й досі... вже 12 років. І город є? Шістьдесят соток! — сміється Надія Мирославівна.

Не пощастило, — сказали б ви, якби таке сталося з вашими знайомими. Скільки молодих людей прагне вирватись із невлаштованого рідного села, розуміючи, що інакше будуть змушені закопати свої таланти та мрії десь поміж безконечними рядами буряків та картоплі. Не знаю, як сприймала це Надія Мирославівна, але вона, безперечно, раділа першим своїм чотирьом учням, батьки яких попросили навчити дітей грати на баяні.

Звітували юні музики перед своїми ж батьками, і слухачам їхня гра так сподобалася, що колектив запросили виступити на сільській сцені. Далі були "гас-тролі" до сусіднього села, до райцентру... і ось перед нами вже зразковий дитячий вокально-хореографічний фольк-гурт "Романове село" у складі 11 чоловіків (ще стільки ж — у підготовчій групі), що має в репертуарі духовні пісні, вокально-хореографічні композиції, обрядові те-

ка", лауреат дитячого конкурсу "Пісенний ярмарок" у МДЦ "Артек", лауреат І Всеукраїнського фестивалю козацької пісні "Байда", учасник ІІ світового з'їзду гуртків плекання української мови (ГПЛУМ) та шостого світового з'їзду Української світової спілки професійних учителів (УССПУ) "Свята української мови" в Румунії, лауреат І Всеукраїнського конкурсу-огляду художніх колективів товариства "Просвіта".

"І це все — за шість років," —

Надія Музя та фольк-гурт "Романове село"

атралізовані дійства, інсценізовані українські народні пісні, твори сучасних композиторів. А скільки почесних звань! — Лауреат І Всеукраїнського огляду самодіяльної творчості, учасник творчого звіту Тернопільщини в Національному палаці "Україна" в м. Києві, дипломант ІІ Всеукраїнського благодійного дитячого фестивалю "Чорноморські ігри", лауреат Міжобласного конкурсу молодих виконавців "Квіти Прикарпаття", дипломант Всеукраїнського телефестивалю "Фантало Білого", лауреат І та ІІ Всеукраїнського конкурсу художніх аматорських колективів профспілок, лауреат І Всеукраїнського огляду-конкурсу самодіяльних дитячих колективів "Весел-

гордо каже Надія Мирославівна.

Можна лише уявити, наскільки нелегким був шлях до визнання, хоча з розповіді все видається на диво простим (дійсно, що може бути простішим за створення ансамблю такого рівня у нашому рідному українському селі, при самій згадці про яке влада опускає очі і, зітхнувши, знімає з голови картуза, мовляв, "швидка приїхала запізно..."). З весни до осені треба встигнути посадити, просапати, сполоти, зібрати — чи ж до співів! Зимово приміщення не опалюється — Збаразький тепличний комбінат, що взяв шефство над колективом, ледь животіє — не змушувати ж дітей вчитися співати при мінусовій температурі! Та й до-

ЗДАЄТЬСЯ, НА СВІТІ МИЛІШЕ НЕМАЄ...

Тріо "Яворина" з Надеждівки, що на Криворіжжі, побувало в Іршаві Закарпатської області, де проходив фольклорний фестиваль. Наші землячки повернулися переможницями. У складі тріо — рідні сестри: Віра Козлова, Наталя Ткачук і Неля Волкова. Дівоче прізвище сестер — Чугуй. Починаємо розмову зі старшою із сестер — Вірою.

— Свого часу я навчалася в Новомосковську на обласних курсах, де готувалися керівники художньої самодіяльності, — розповідає Віра. Здобувала спеціальність "баяніст-хормейстер". З Новомосковська приїздила додому і все, про що дізналася на курсах, переповідала сестрам...

— У Василя Симоненка, пригадується, був співучий дідусь, якому поет завдячував любов'ю до пісні. "І плачу було, й сміюся. Як слухаю ті пісні... Спасибі ж тобі, дідусю, за те, що ти дав мені..." А кому ви завдячуєте своєму любов'ю до пісні?

— Думаю, і у нас це передалося, як кажуть, через гени. Вся родина батька співала. Бабуся Олянка була вивідниця. А з іншою бабуся, мамина мамою, я жила до школи, часто з нею спілкувалася. Вона співала мені свої пісні.

— Отже, ваше тріо народилося не випадково?

— Сестра Наталя, яка вже 25 років працює в сільському Будинку культури директором, узяла мене на роботу. До цього я керувала жіночим хором. Наталина мрія збулася — з переїздом до Надеждівки я прийшла до неї художнім керівником. При відділі культури тоді працював народний хор "Колосок", яким керував Олексій Андрійович Кравцов. Нині він — наш художній керівник. Йому вже повних 76 років!

Потім у нас, сестер, виникла ідея знов об'єднатися в тріо. Ми взяли назву "Яворина". Нашій "Яворині" вже сім років. Три роки тому ми захистили звання "народного самодіяльного колективу". У цьому році маємо підтвердити це звання. І я думаю, у нас все складеться якнайкраще, адже ми тепер же й концертуємо.

— Ви даруйте радість не лише слухачам рідного Криворіжжя — буваєте й за межами області...

— Цієї осені на Закарпатті проходив другий

Тріо "Яворина" із села Надеждівка на Криворіжжі

всеукраїнський пісенний фестиваль імені М. Машкіна. Михайло Васильович Машкін — наш земляк. Він народився 75 років тому в селі Ново-олександрівці Синельниківського району. Музичну освіту здобув самостійно. З 1954 року керував самодіяльним ансамблем пісні і танцю "Боржава". Композитор із Придніпров'я записав і обробив низку закарпатських народних пісень. І сам писав популярні пісні. В тому числі — пригадуєте? — "Верховино, мати моя". У 34 роки Михайло Васильович став заслуженим діячем мистецтв України. У листопаді 1971 року композитора не стало, але закарпатці бережуть вдячну пам'ять про нього, свідченням чого — нинішній фестиваль, на який запросили наше тріо.

Проходив фестиваль в Іршаві, звідки ми вивели найкращі враження, — прекрасні люди, чудові керівники. Голова Іршавської райдержадміністрації Степан Степанович Бобрик — людина величезної душі і такої ж любові до пісні. Він сказав: "Я підтримую культуру і освіту. Адже це — майбутнє нації, коріння народу". Добрий спогад збережемо і про завідувача райвідділу культури Ю. Ф. Глебу, який у складі творчої де-

легатії закарпатців приїздив на Придніпров'я.

У конкурсній програмі ми співали українську народну пісню "Ой, сивая зозуленька" і народну пісню в обробці нашого художнього керівника Олексія Кравцова "Гриць мене, моя мати" — обробку він зробив спеціально для нашого тріо. В результаті ми вибороли друге місце серед представників шістнадцяти областей.

— У вас багатий і різноманітний репертуар. А які пісні все ж найулюбленіші?

— Наша візитна картка — Білашева й Павличкова пісня "Явір і яворина". Співаємо й народні пісні в обробці Олексія Андрійовича — "Ой піду я до млина", старовинний обрядовий весільний кант "Пташечка", пісні "Ой не роси, кропе", "Ой там на наших дворах" (закарпатська народна) і, звичайно, улюблені батькові "На вгороді верба рясна", "Наступає чорна хмара", авторську "На трьох дівчат одне кохання".

— Віро Іванівно, наші читачі хотіли б дізнатися: а які творчі здобутки останнього часу вашої доньки Катруси Козлової? Вона захищала честь області нинішньої весни на престижному концерті і на сцені палацу "Україна". Що змінилося за ці п'єроку?

— Після Києва Катя повернулася додому зіркою й улюбленицею всієї Дніпропетровщини. Їй вручено премію криворізької райдержадміністрації як талановитій дитині (у нас започатковано таку премію). Тепер усі заходи в Надеждівці та районі не обходяться без її участі. Катруся ходить до третього класу. Навчається на "відмінно". А ще займається на фортепіано у музичній школі — в Надеждівці є філіал районної музичної школи.

— А ваша дочка теж співає? — запитує Наталя Ткачук.

— Ярослава навчається в університеті і теж співає. Поки дівчата — мої і Неліні — не вступили до вузів, вони складали тріо, своєрідний

СПІВУЧІ РОДИНИ

супутник нашої "Яворини". Олексій Андрійович Кравцов з ними теж охоче займався.

— *Познайомте з вашими дітьми, — прошу Нелю Волкову.*

— Моїх донечок звуть Наталя й Олена. Старша Неля вже заміжня, у мене вже трирічна онучка. Я найпершою з сестер стала бабусяю. А дочка Оленка закінчила цього року 11 класів. Обидві — активні учасниці художньої самодіяльності, співають.

— *У багатьох місцях нині нарікають на те, що немає підтримки культури з боку керівництва. А як у вас у Надеждівці?*

— Володимир Іванович Уманець — директор агрофірми "Гринок" і Володимир Федорович Поліщук — сільський голова — стали спонсорами нашої поїздки на Закарпаття.

Ми завжди влітку проводимо в Надеждівці свій фестиваль — "Дитинство моє, зупинись!" Був він досі одноденним і неконкурсним. Наступного року ми надумали зробити його дводенним. І — щоб учасники отримали грамоти, призи, дипломи.

— *Дивуюся: в інших селах області культура ледве животіє, а у вас такі плани...*

— Вони всі здійснюються! Бо Надеждівка — душа України для нас. Рівень колективів Будинку культури непоганий. Ми вже мріємо потрапити в область на "Новорічний серпантин" цього року!

У нас велика дружба школи, сільської ради і будинку культури.

— *У чому секрет вашої активності, невтомонності?*

— Треба мати бажання. Коли є велике бажання, кругом люди відгукуються. Недарма ж кажуть: стукайте, і вам відчинять. Любов Костянтинівна Світлична — людина небайдужа, і справді на своєму місці. Вона в пошуку щоразу, як і ми. Підтримує кожний наш порив. Праця наша в пісок не йде. Де така завідувача, як Світлична, творчі колективи просто не можуть працювати по-іншому!

У нас відключили були усі клуби від тепла — опалення не стало. А наш клуб — ні. Пішли дякувати Юрію Анатолійовичу Волососу (він зараз заступник голови райради). А він каже:

— Я не ради вас, я заради Каті Козлової...

Ми йому довіку будемо вдячні, бо він теж з небайдужих людей.

Звісно, якби нам ще трохи грошей, аби зробити ремонт у будинку культури. Нам ремонт хоч би частковий, і апаратуру треба замінити. Вона не просто морально застаріла — вона розсохлась, розвалилась і потребує заміни! Та ми оптимісти. І ми — не самі!

З ЛІТОПІСУ «ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ»

У кожному історичному епоху українська пісня, як відомо, будила, гуртувала й гартувала наш народ. Для прикладу згадаймо тих славетних кобзарів, які йшли під стягами Богдана Хмельницького чи піднімали дух у визвольних походах воїнів УПА. Тож цілком розумно і природно, що в нашому карпатському краю ще за років так званої "перестройки" зароджується ідея створення чоловічої хорової капели для популяризації української патріотичної пісні. Таку чудову задумку схвалила й підтримала національно свідомо інтелігенція міста Івано-Франківська, місцева організація "Просвіти" і Руху.

Вже на першу репетицію хору (це було у січні 1989 року) зібралось понад шістьдесят аматорів-співаків, представників різних поколінь, різних політичних поглядів та релігійних конфесій. Згадалось давнє напуття нашого славетного композитора-класика Миколи Леонтовича: "Ніщо так не єднає людські душі, як чудовий народний спів". Серед перших капелян — наші незабутні друзі: В. Королик, В. Найда, М. Степовик, Л. Шевчук, П. Лучко та інші. А першим керманічем капели "Червона калина" (так змислово ми її назвали) зголосився бути наш місцевий педагог, директор музичної школи № 3 Михайло Заморозевич. Його колега Анна Гаврилюк на довгі роки стала незамінним концертмейстером капели.

Спочатку відділ культури міськвиконкому прихильно поставився до ідеї організації капели, плекаючи надію підпорядкувати собі її діяльність, навіть надав безплатно приміщення Будинку культури для проведення репетицій. Але усе змінилось, коли наші можновладці ознайомилися з патріотичним репертуаром хору. Почалось гоніння і переслідування "Червоної калини". За розпорядженням тих же панів та підпунків перед учасниками капели зачинено двері Будинку культури, а згодом — і двері всіх відомих клубів міста. Таким чином колектив капели,

по суті, був позбавлений елементарних умов для існування, репетиції проходили у випадкових, часто тісних і задушливих приміщеннях. Та вже в травні того ж року "Червона калина" виступила з концертом, присвяченим 175-річчю від дня народження Т. Шевченка в приміщенні міського будинку культури № 1. У Зелену неділю "Червона калина" взяла участь у першій панасхиді на могилах Січових Стрільців. Якраз тоді замаярили синьо-жовті прапори над рядами наших слухачів.

Під тиском компартійних органів диригент хору М. Заморозевич залишив капелу — і одночасно зачиняються двері музичної школи № 3, де ми проводили репетиції. Водночас на посаду диригента хору запрошено досвідченого хормейстера Андрія Ставничого, а згодом — Володимира Зваруна.

Правду кажуть: пісню не спинити. Часто заборонена й забута, вона залунала на концертних сценах, на вічевих майданях під час національних свят, над могилами героїв, що полягли за волю України. Згодом наша пісня долинула аж до берегів Дніпра-Славутича на славу Хор-

тицю, віддала останню шану патріотам, що полягли під Крутами і Берестечком, в обороні Батурина.

Та не скрізь була до шмиги наша вільна пісня. Ненависні комуністи перетинали, зупиняли шлях капели до східних та південних районів України. Звичайно, нас чекали всюди, та не всі.

Одначе, 1990-й був роком великого піднесення та жвавої діяльності капели. Наші хористи найчастіше згадують спільні мандри і творчі зустрічі на святкуванні 500-річчя від дня заснування Запорозької Січі.

Пригадую: біля підніжжя могили кошового Івана Сірка у буїноцвітті синьо-жовтих прапорів виріє людське море. Відправляється священна літургія, виголошуються промови, лунають козацькі, стрілецькі пісні. У другій половині дня після відкриття і освячення Хреста на символічній могилі на честь 500-річчя Козацької Слави безкінечною вервечкою потяглися тисячі людей, що з усієї України принесли на могилу славною Сірка по жменьці землі. Під кінець величного свята в місті Запоріжжі "Червона калина" співала пісню М. Вороного "За Україну", "Засяяло сонце золо-

те", "Не пора", "Зродились ми великої години", "Ой у лузі червона калина". Тоді вперше над сучасним Запоріжжям злетів у небо наш національний гімн "Ще не вмерла України" у виконанні тисячоголосого хору.

У пам'яті хористів залишилися сотні незабутніх зустрічей: і в козацькому Конотопі, і в Довженковій Сосніці, у Тичинівських Лісах, і в нашому столичному Києві — у знаменитому оперному театрі. Той незабутній вечір був присвячений 130-й річниці Товариства "Просвіти".

Упродовж 12 років колектив чоловічої капели "Червона рута" подарував слухачам понад 500 концертів, репертуар яких складено з найкращих надбань народної та сучасної української пісні, побував на міжнародних фестивалях, у багатьох обласних центрах, селах і містечках України. Наші співучі галичани для прийдешніх поколінь записали та озвучили десятки патріотичних пісень: сумних і веселих, бойових та ліричних. Поруч із народними перлинами у художньому колективі добре уживаються також музичні твори світової класики. Тож час згадати поіменно й тих людей, які сьогодні є окрасою гуртового співу. Серед них: староста хору (він же соліст) І. Дяків, соліст і голова художньої ради М. Марценюк, адміністратор Т. Колодій, фундатор капели Р. Івасів, майстер художнього читання (і такий тут є) В. Вентрович, голосні хористи Б. Гундич, Е. Бойчук, П. Муздрак, В. Бик, Г. Транс, О. Легкий, М. Возний, І. Курас, Р. Куравський, В. Костамай, Я. Сидор, Б. Глум та інші. Нині чоловічу капелу очолюють авторитетні музиканти Богдан Каталай та Василь Турянин. Про кожного з тридцяти учасників самобутнього колективу, їхню вірне служіння пісні можна було б написати цікаві оповідання. А я особисто вже не перший рік пишу літопис нашої "Червоної калини". І ці нотатки, що я пропоную для газети "Слово Просвіти" — тільки дешифрація із творчого життя моєї рідної капели.

Степан БОЙКО,
м. Івано-Франківськ

ДОКИ КРАДУТЬ, ДОТИ НЕ МАТИМЕМО НАЛЕЖНОГО ФІНАНСОВОГО ПЛАНУ

МІЖ СЦИЛЛОЮ
І ХАРИБДОЮ

Ідеологічні коментатори від політики часто нагадують нам тезу про те, що історія повторюється тричі: спочатку у формі трагедії, далі — комедії, а потім — фарсу. Натомість в українських реаліях, ось уже впродовж майже десяти років, спостерігаємо дійство, яке можна було б назвати трагікомічним фарсом, у якому облудна політика постійно прикривається вишуканими декораціями.

Але наслідки брехні щороку, після повернення номенклатурного апарату з відпусток, починають випазити з адміністративно-урядового мішка шилом бюджету.

Наразі, після майже двомісячного розгляду і внесення великої кількості поправок, Верховна Рада не прийняла головний фінансовий план країни. Головне зауваження парламентаріїв повторюється з року в рік: неприпустимі обмеження на фінансування соціальних потреб суспільства, а водночас неприпустима система пільг для певних категорій громадян і суб'єктів господарювання.

Ми не розглядатимемо точок зору парламентаріїв (вони — наші народні обранці — своє слово ще скажуть і поправок, разом з урядом, ще прискотаряють), а просто глянемо разом з вами, шановний читачу, на деякі фрагменти структури бюджету своїми незалежними очима.

У листі Кабміну до Верховної Ради від 22 листопада, підписаному прем'єром А. Кінахом, варіант бюджету, який виноситься на друге читання, характеризується як такий, що "є реально збалансованим і оптимальним. Він враховує максимально можливе збільшення ресурсів державного бюджету та мінімально необхідні видатки щодо пріоритетних державних функцій".

Принагідно зауважимо, що під тиском парламенту, у період від першого читання, уряд змушений був внести у цей "оптимальний і збалансований бюджет" таку кількість по-

правок, що доходна частина бюджету одразу виросла на 1 млрд. грн. (!), а видаткова — на 1,2 млрд. грн. Що, правда, ВР вимагала збільшення доходної частини на 2,45 млрд. грн., а видаткової — на 6,5 млрд. грн., вказуючи конкретні статті й напрями, отож, вочевидь, "оптимальний і збалансований" ще зростатиме.

При цьому дефіцит бюджету на 2002 рік становить 4,3 млрд. грн., або 1,7 % внутрішнього валового продукту (ВВП). А це означає, що гроші для фінансування витрат на цю суму можуть "надійти", а можуть і "не надійти" до бюджету.

Варто нагадати, що бюджет-2001, представлений урядом В. Ющенка, був бездефіцитний.

Нині парламент вимагав від уряду внести до доходної частини бюджету-2002 надходження від приватизації, тобто, головним чином, від продажу підприємств, щоби цим забезпечити більшу прозорість приватизаційних операцій та відповідальність уряду за них. Уряд А. Кінаха на це, наразі, не погодився.

Бюджет — його цифри і пояснювальну записку — цікаво читати. Знаходимо там чудові слова про "пріоритети соціальної політики", "розв'язання гострих соціально-економічних проблем", "інтереси національної економіки" тощо. А тепер подивимося на цифри й порівняймо їх.

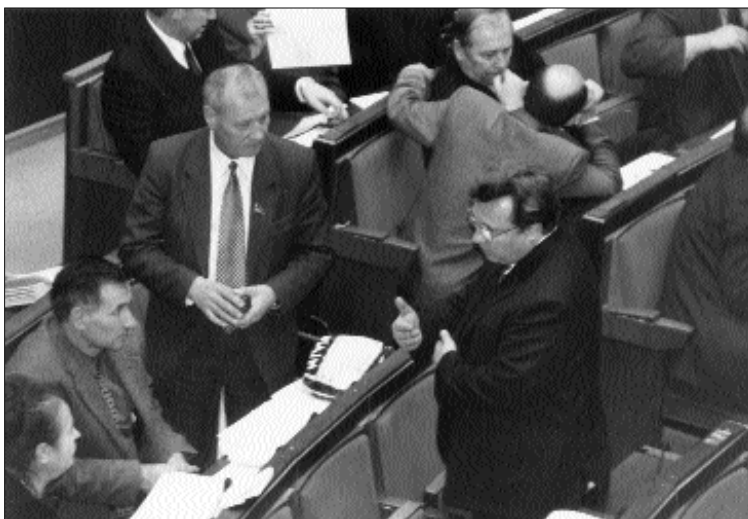
ЗВІДКИ ГРОШІ У БЮДЖЕТІ

Доходи бюджету в 2002 році мають становити 44,2 млрд. грн. (у тому числі: 19 % — у так звані спеціальні фонди), видатки — 48,5 млрд. грн. (у тому числі: 20,2 % — зі спеціального фонду). 65 % всіх надходжень до бюджету — це податки. У тому числі: податок на прибуток підприємств становить всього лише 23,1 % від усіх надходжень (10,2 млрд. грн.). Так що держава наша, в основному, поки що не орієнтується на виробничу діяльність, а отже, й не передбачає наповнення бюджету за рахунок власного виробничого господарства. Причому,

слід враховувати, що тут подано надходження від усіх підприємств: і виробничих, і торговельних. А отже, надходження від виробництва — це лише частина наведеної суми.

А на що ж тоді орієнтується держава? Прочитайте нижче і поміркуйте над деякими головними позиціями **бюджетних надходжень** та їх джерел.

Акцизний збір із вироблених в Україні товарів (переважно горілчані й тютюнові вироби) — 2,24 млрд. грн. (або 5,1 % від суми доходів бюджету). Податок на додану вартість (сумнозвісний ПДВ) — 12,5 млрд. грн. (28,3 %); по суті — це податок на продаж, що, як бачимо, в 1,23 рази перевищує податкові надходження від діяльності підприємств. Мито на това-

У сесійній залі Верховної Ради

ри, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності, — 1,71 млрд. грн.; відрахування від сплати за транзит газу через територію України — 2,24 млрд. грн. (рівно стільки, скільки й акцизний збір); плата за послуги, що надаються бюджетними установами — 3,8 млрд. грн. (8,5 % від усіх надходжень до бюджету); збір з купівлі-продажу валюти — майже 1 млрд. грн. (бідні наші обмінні пункти: виявляється, що вони — солідна опора державного бюджету!).

Оце вам показник рівня організації економічного життя в державі: не потужна вугільна та інші добувні галузі (корисних копалин у нас, як відомо, — на всій Європу вистачить), не важке та хімічне машинобудування, не легка промисловість і не величезний аграрно-переробний сектор національного господарства, а оті дівчатка за віконцями у примітивних будочках, котрі міняють одні папірці на інші, є дзеркалом нашої раціональності й потужним джерелом підтримки бюджету держави!

Якщо бюджет, як ми бачимо, не менше ніж на 77 % формується з не виробничих надходжень і держава сяк-так існує, то це може означати, що влада добре собі влаштувалася і, переважно, імітує діяльність, тоді як національна економіка навряд чи є національною, якщо не має достатніх умов для утримання життя нації на цивілізованому рівні.

Абсурд лежить на поверхні. Той факт, що сума надходжень до бюджету держави від ПДВ перевищує суму надходжень із прибутку підприємств, свідчить про те, що держава — в особі її керівного чиновництва — не може (або не хоче) належно розвивати власне виробництво.

КУДИ І КОМУ ГРОШІ

Ну, добре. Щось там надійшло. Назбирали. А куди витратили? Читаємо розділ "Розподіл видатків Держбюджету" (Додаток № 3).

Законодавці (парламент) беруть собі майже 159 млн. грн. Не дуже відстає од них президентська Адмініс-

БЮДЖЕТНІ ПРИСТРАСТІ

трація, котра бере на так зване державне управління справами 140 млн. грн. У тому числі: обслуговування діяльності Президента з організацією офіційних прийомів і візитів за кордон, інформаційно-аналітичним забезпеченням діяльності його адміністрації та функціонування закладів відпочинку — майже 90 млн. грн. До вищенаведеного додайте 51,6 млн. грн. на медично-лікувальне обслуговування органів державної влади та ще майже 100 млн. грн. на функціонування системи урядового зв'язку тощо — і тоді вам стане ясно, чому на "Заходи із соціального захисту дітей" (позиція 2501110 бюджету) виділяється аж 2 млн. грн. на цілу кра-

останніх двох років постійно зростає.

По-третє, якщо зростає ВВП, мали б також зростати й доходи бюджету. Але цього якраз не відбувається. Отже, економіка виробляє щороку більше, а в касі — щоразу менше.

Щодо цих економічних "парадоксів" бесідуємо з відомим економістом Юрієм Кам'яним.

— **Юрію Леонідовичу, як би Ви пояснили цей "феномен України": фінансування культури, освіти, охорони здоров'я, соціальних програм зменшується через зменшення надходжень до бюджету. Але якщо ВВП зростає, а доходи бюджету падають, то куди "тікає" різниця?**

— Різниця потрапляє в кишені так званого економічно активного населення. У країні небезпечно збільшується захворюваність на туберкульоз, смертність зростає, соціальні програми не виконуються, але ресторани в Києві працюють з ранку до пізнього вечора, а казино — майже цілодобово. І клієнтів вистачає.

— **...А в Криму один день відпочинку в цьому році був дорожчий на 40 % ніж у попередньому...**

— Тобто, для багатьох людей, які мають можливість не сплачувати податки, життя в Україні стає приємнішим і цікавішим. Саме тому Бюджетний Комітет ВР гостро критикував проект бюджету, поданий урядом, і вимагав навести порядок, тобто скасувати велику кількість необґрунтованих податкових пільг. На жаль, ці пропозиції не були підтримані парламентом...

— **Від 1999 року обсяг ВВП в Україні збільшився на 15 %. Отже, ми повинні були відчувати відповідне поліпшення в зростанні рівня життя, але цього якось не відчувалось. Як це пов'язано з бюджетом? Може, варто порівняти бюджетні трьох останніх років?**

— Такі порівняння були б не співмірними. Адже бюджет-2000 верстася в екстремальних умовах: очікувався цілковитий занепад України, ми були на один крок від проголошення дефолту, криза охопила енергетику, транспорт, державне управління тощо. То був аварійний бюджет...

— **...Бюджет Пустовийтенка, який "вибивав" платежі до бюджету застосуванням протигазів?**

— Так, це був бюджет екстремальної ситуації. А бюджет-2001 уже верстася Ющенком, в нормальних умовах, за добре передбачуваними тенденціями економічного розвитку. Так що їх не можна порівнювати. Нині бюджет-2002, за інерцією позитивного прискорення, наданого урядом В. Ющенка, також верстається в достатньо нормальних умовах. Хоча його характерною особливістю, у порівнянні з ющенківським, є зростання надходжень лише від оподаткування заробітної плати. Це єдина стаття бюджетних доходів, яка зростає вищезгаданими темпами. Тобто тягар забезпечення податкових надходжень перекладається на тих, хто працює.

— **Але ж така політика не тільки гальмує ініціативу й заганняє підприємницьку діяльність у тій, а й веде нас назад, до протигазів...**

— Така політика веде нас до 1913 року.

Чому люди на Заході живуть краще? Та тому, що навчилися вивиряти свої дії думкою. Причому думкою, яка спирається на певні моральні засади. Тут немає жодного секрету: краще живеться в тій країні, де менше брешуть і менше крадуть: а крадуть менше там, де люди більше шанують себе, свою чисту совість.

СТОЛИЧНИЙ ГОЛОВА ЗНАЄ, ЩО ГОВОРИТЬ

Бюджет, а точніше — щорічні кон'юнктурно-політичні танці навколо нього, давно не викликає радісних реакцій у розумних людей. Ось і київський голова Олександр Омельченко, який добряче нахвалився по урядових кабінетах з приводу бюджетних питань і знає ціну обіцянкам високих чиновників, не міг стримати обурення під час зустрічі з журналістами.

"Візьмімо, приміром, затвердження фінансового плану розвитку країни. Три роки Президент запевняє: "Не підпишу бюджет!" І три роки підписує. Така сама буде і з бюджетом 2002 року. Хіба це стратегія?"

...Торік інфляція сягнула 20,7–21 %. Якщо зростання промисловості становило 19 %, а інфляція — 21 %, то ніякого поступу не було!

Я — не песиміст. Завжди був оптимістом, ним і залишусь, але те, що відбувається в країні, я б назвав уповільненою зіймою. Погляньте, знову ж таки, на бюджет: не можна його приймати, знаючи заздалегідь, що його буде виконано заради звіту. Бюджет треба приймати реальний. Такий, що може дати поштовх розвитку країни й реально забезпечить соціальний захист населення".

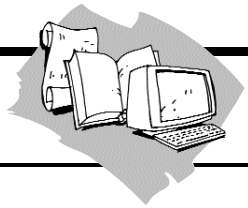
Висловлювання керівника столичної адміністрації нам видаються цілком слушними й актуальними. Та, вважамо, варто сказати ще й про

ДУМКИ З ПРИВОДУ

дивний метод перерозподілу доходів місцевих бюджетів на користь загальнодержавного. Нині це називається імпортом слівосполученням міжбюджетні трансферти, тобто спрямування коштів від прибутку міст і населених пунктів, які добре господарюють, до менш успішних.

Допомагати слабшим треба, ніхто не заперечує. Але, мабуть, найдоцільніша допомога у сфері економічних інтересів полягає не в тому, щоб дати рибу, а в тому, щоб навчити ловити рибу. Інакше відстаючим регіонам не буде сенсу працювати на прибуток, натомість буде очікування на обов'язкову дотацію від прибуткових районів.

До речі, за нинішнім варіантом бюджету (Додаток № 5), на користь міст і населених пунктів, які визнано слабкими, стягують гроші з таких міст, що самі деградують і розвалюються. Чомусь найбільше стягують з міст шахтарського краю, які самі потребують підтримки: Авдіївки, Артемівська, Горлівки, Дебальцева, Добропілля, Донецька, Красноармійська, Кривого Рогу, Орджонікідзе, Павлограда... Натомість створено особливий режим економічного сприяння для Кримської автономії: у її розпорядженні залишено акцизний збір від продажу лікєро-горілчанних виробів.

...ХОЧЕ ПОРЯДКУ

ІСТОРИЧНЕ МІСТО
ЧИ АЗІАТСЬКИЙ
БАЗАР?

Хочу написати Вам про наболіле, про благоустрій Чернігова. Як справедливо зазначив наш губернатор М. Бутко (якого, видно, це теж хвилює), зараз місто відстало не тільки від інших обласних центрів України, а й від райцентрів. Тому чернігівці чекають від міської влади рішучих і конкретних дій.

Розробляється план реконструкції-реставрації центру міста, щоб надати йому європейського вигляду, зберегти архітектурну спадщину, відновити її первинний вигляд. Давно пора, бо зараз Чернігів — як азіатський базар: кругом стихійна торгівля, брудні, понівечені тротуари, обшарпані будинки. Красна площа і прилеглі до неї вулиці — це історичний, культурний і адміністративний центр міста, тому потребують особливої уваги. А що тут зараз робиться? Всі перші поверхи будинків продані під магазини з сумнівним товаром без сертифікатів, кафе, аптеки. І це в місті, де величезна черга на житло! (Навіть в Москві заборонено продавати житловий фонд під магазини). В результаті — фасади будинків-сталінок 50-х років (що вже є пам'ятниками архітектури) спотворено, мешканці (в основному люди похилого віку) терплять незручності. У центрі міста і так багато магазинів, кафе, аптек. Навіщо нівечити житло? Куди дивляться наші архітектори? Хто дає дозвіл на це?

Між кінотеатром Щорса і готелем "Десна" вже кілька років стоїть недобудована споруда, огорожена парканом. Що це? Чому не написано, хто і що буде, строки будівництва? Людям огорожа заважає ходити, псує вигляд площі. Вальється цегла з балконів будинків № 9 по вул. Шевченка, № 21 по Проспекту Миру, № 2, 4 по вул. Полуботка. Ці будинки взагалі в аварійному стані і потребують капітального ремонту від дахів і димарів до підвалів і дворів. Європейське місто — це неодмінна чистота та охайність на кожному кроці, а не торг насінням і тютюном біля кожного гастроному, при вході на пляжі, парки. В місті давно ящиків для сміття немає, і все це на тротуарах. Уся вулична торгівля з центру раз і назавжди повинна бути перенесена на спеціальну, ретельно облаштовану територію, як це зробили в інших містах.

Окремо хочу сказати про Вал — наш унікальний заповідник. Тут навіть не прибрали торішні листя, не кажучи вже про відновлення кущів з боку вул. Преображенської (К. Маркса), обрізання гілок на деревах, ремонт дитячого майданчика, фонтанів, доріжок. А поруч же знаходиться управління комунального господарства... Реконструкція Валу так і не доведена до кінця, страшно дивитись на паркан художнього музею, лавки всі затягнуті в кущі, де постійно пиячать молодики. На оглядовому майданчику побиті стилізовані під старовину ліхтарі, поламані сходи і перила. Їздять по доріжках автомобілі, хоч є знак заборони. Як не соромно сюди водити іноземних гостей і туристів?

Головна проблема, на якій треба зосередитись міській владі, — це наповнення і правильне використання бюджету міста, робота з інвесторами і спонсорами, досвід інших міст України. Повинні діяти комісії по благоустрою, треба здійснювати рейди, які б вказували на недоліки, штрафували.

І наостанок моя пропозиція: відновити на Красній площі годинник, що був на готелі "Десна" і голосно відбивав час. Це були наші чернігівські куранти (було і багато хорошого в колишньому житті), і всі звиряли по них час. Так нехай на нашій головній площі і зараз зазвучать куранти, відміряючи новий час нашої України.

З повагою

Т. ГРИЩЕНКО,

корінний чернігівець, учасник війни

...ОСВІДЧУЄТЬСЯ

Добрий день Вам, вельмишановна головний редактор газети "Слово Просвіти" Пані Любов Голота! Добрий день Вам, Дорогі Брати і Сестри у Христі, шановні, любі читачі газети!

Любімо ми Вашу-нашу газету "Слово Просвіти". Вона стала для нас повноправним членом нашої сім'ї. Вона (газета) стала для нас усім: сестричкою, коханою дружиною, досвідченою бабусяю і просто доброю мамою.

Ваша газета — це ковток цілющої, джерельної води у сьогоднішній хаотичний час демократії.

Кожний номер ми чекаємо і виглядаємо, як чекають і виглядають запізненого дощику у літню спеку. Тож висловлюємо наше щирісерднє "Дякуємо!" всьому редакційному колективу за цікаве і захоплююче читиво. Спасибі Вам усім, наші любі газетярі.

Зі щирою повагою й любов'ю до Вас — разом із сім'єю Микола Іванович Занько, село Воскресенівка Богодухівського району Харківської області.

З Богом і Любов'ю!

ЧИ ТО ЦЕРКВА, ЧИ ТО «КАБАК»...

Пиво — це доказ того, що Бог любить нас і хоче, щоб ми були щасливими.

Бенджамін Франклін

"При часовне в честь святой Ефросинии Полоцкой на Владимирском рынке вы можете заказать освящение вашей квартиры, автомобиля, офиса, *товара на продажу* (курсив мій — *Авт.*) і прочего". Це — витяг із листівки, яку розповсюджують на Володимирському ринку в Києві "рабини Божі". У такий спосіб новозбудована каплиця, підпорядкована так званій Українській православній Церкві Московського Патріархату, стала ще одним торговельним підприємством на ринку, перетворилася на ще одну "лавку". І зовсім не обходить цих "святих" служителів" Святе Писання:

"Ісус увійшов у храм і почав виганяти тих, що продавали і купували у храмі, і попе-

ревертав столи мініальникам і ослони продавцям голубів;

і не дозволяв, щоб хто переносив яку річ через храм,

і навчав їх, говорячи: "Хіба не написано: "Дім мій назветься домом молитви для всіх народів?" А ви зробили його вертепом розбійників" (Мр. 11:15—17).

Та для московських мінял написано зовсім інше: "Львівське пиво на розлив". Такий щит висить біля входу до каплиці. І не одразу зрозумієш: чи то в московському "храмі Божому" торгують цим цілющим напоєм, чи то його пропонувано вжити перед/після одвідин "богоугодного закладу". Так, славнозвісний американський політик Бенджамін Франклін вважав пиво ознакою доброго ставлення Творця до своїх чад. Може, за протестантською етикою його й слід пити біля церкви. Але ж московська церква на-

...ФОТОЗВИНУВАЧУЄ

зиває себе православною. А православні не вживають алкоголю поблизу храму.

Та що там пиво! Поруч із каплицею — бар, де кожної ночі гарцюють оголені дівиці. Відвідувачам пропонують екзотичні коктейлі "Сльоза змії" або ж "Оргазм"... Тож московським "рятівникам душ" треба щиро й похристиянськи подякувати. Ще б пак! Нализався, скажімо, якийсь "заблудший" зміювих сліз, скуштував 5—6 оргазмів, а потім раптово розкався, пустив крокодилячу сльозу. А тут і каплиця поруч. Пішов і купив собі прощення. Пожертвував на храм, а наступної ночі можна знов оргазмувати, наковтавшись нетверезих сліз: індульгенцію гарантовано Московським Патріархатом. А якщо хтось перебере, не дай Господь, то і це передбачили: кожного дня з вісторка по суботу в каплиці правлять панахиду по небіжчиках. Отже, московські священнослужителі знайшли "золоту середину" між церквою та "кабаком".

"Православні священники" в Києві "освяща-

ли от осквернення" місця перебування Папи Римського Івана Павла II — глибоко шанованого в цілому світі Понтифіка. Та чомусь досі нікому з цих "лицарів православ'я" не спало на думку припинити блюзнірство біля Володимирського. А навіщо? Адже всупереч вченню Христа торгують на території перетвореної на бастион Московського Патріархату Печерської Лаври, скажімо, футболками із символікою київського "Динамо". Я люблю нашу славетну команду, але ж треба мати совість: продавайте ці футболки де завгодно, тільки не в святому місці. А може, московські церковники ковтували добрячу дозу "змійних" коктейлів і не відають, що творять. Ще й запили Львівським пивом. Суміш — вибухова. Тут і Писання забути можна.

Олександр ДУБИНА

...ДОПОВНЮЄ

Ото така пісня живе у серці моїм з часу воєнного лихоліття на Рівненщині благословенній. Цю пісню прошу передати Роману Ковалю.

А ще хвилює мене пісня "Там старенький батько окопи копав". Вона пов'язана з моїм дитинством.

*Там старенький батько окопи копав,
Він здалеку бачив, як стрілець упав.
Він прийшов до нього, а то його син.
Сам собі не вірив, ще й очам своїм.
Назбирав досочок, зробив домовину
І ще раз заплакав: "Ой, сину мій, сину"
Поховав він сина в вишневім саду,
Насипав високу могилу йому.
Прийшов він додому, сів він край стола,
Підперся рукою, болить голова.
А стара до нього: "А ти, друже мій,
чи живе на фронті син наш дорогий?"
"Ой живе він, живе у вишневім саду.
Висока могила на грудях йому".*

Років 15 тому я цю пісню чув на Полтавщині на весіллі. Вона жваво нагадала моє дитинство, опалене війною, розчуливши мене. От і цікаво мені, чому її не виконують? Адже цій пісні ціни немає. Хотілося б, аби згадані пісні пішли між людьми, бо в них нетлінна історія нашого народу, яку ми повинні знати й шанувати.

З повагою до Вас

Микола ЗАНОЩУК з Василівки

...ПРО СЕБЕ

вати над словом і водночас над своїм внутрішнім світом, збагачувати своє "я" новими барвами і впливати це все у подаровану мені долею поезію.

Дарую Вам вірш "Любімо мову".

ЛЮБІМО МОВУ!

*Я до людей звертаюся усіх:
Давайте полюбімо рідну мову!
В ній Чураївні голос не затих,
Щоб у серця до нас вернутись знову.*

*Любімо мову чисту і святу,
Бо в ній натхнення джерело дзюркоче,
В ній сонечко сховало теплоту
І нам серця зігріти нею хоче.*

*У ній рушник, мов стежка, простелився,
Зібравши барви із усього світу!
До мови, любий друже, прихились —
й не забувай рядочків "Заповіту".*

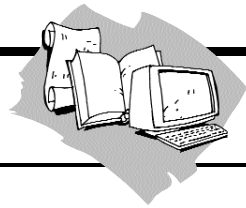
*Не забувай, з якого краю ти,
Не загубись у суєті щоденній,*

*Щоб шлях додому зміг ти віднайти,
Пізнавши всі шляхи: земні й небесні.*

За цей та дві інших вірші я посіла I місце у літературному конкурсі "О мово моя, душа голосна України", що проводився 11 квітня 2001 року у м. Зінькові. Крім цього, я брала участь у таких конкурсах: "Я і мої права" (II місце, 1999—2000 р.), "Ранкова зірочка Зіньківщини" (1999, 2000, 2001 рр.), "Присягаюсь тобі, Полтаво" (I місце, 1999 р. — до 1100-річчя м. Полтави), "Вірю в майбутнє твоє, Україно" (2001 р., — перемогла в першому турі після надсилання творів до Києва), "Юний народознавець" (III місце, 2000 р., м. Зіньків), "Різдвяні канікули" — фестиваль народної творчості для учнівської молоді (I місце — Зіньків; II місце — Гадяч; 2000 р.; I місце — Зіньків — 2001 р.) та інші. Друкувалася в районній газеті "Голос Зіньківщини".

Ось і усе на сьогодні. Щастя Вам!
З повагою

Ганна ЛИТОВЕЦЬ

ЛЮДИНА БАГАТОЇ ДУШІ

...РОЗПОВІДАЄ

справи Івана Федорова, Львівського братства, Балабанівських друкарень, діяльності Памви Беринди та ін.

Протягом багатьох років учений викладав у провідних вузах країни українську, старослов'янську, польську, латинську мови, курс палеографії.

За життя йому вдалося зібрати цінну колекцію книжок — понад чотири тисячі. Це переважно твори української класичної літератури XIX ст., книги з книгознавства, мовознавства, фольклору, питань

мистецтва, історії, бібліографії.

Коли Г. Коляда дізнався про створення 1972 р. Музею книги і друкарства України в будинку колишньої друкарні Києво-Печерської лаври, він вирішив найціннішу частину своєї бібліотеки — колекцію "Українське слово в друках XIX ст." (236 одиниць) подарувати музею.

Тоді ж учений замовив відомому художникові Василю Перевальському свій ескібрис, який нині прикрашає книжки цього зібрання.

Значна частина переданих Григорієм Івановичем книжок стала основою постійної музейної експозиції періоду XIX ст. З нею уже ознайомилися сотні тисяч відвідувачів.

На сторінках та форзацах багатьох книжок є помітки вченого (зроблені олівцем), де і коли було придбано книгу, зазначені діючі на той час букіністичні книгозбірні, колишні назви вулиць Києва тощо. Чимало видань мають дарчі написи, автографи, печатки, штампи відомих учених, культурних діячів, письменників. Частина колекції придба-

на Г. Колядою у відомого вченого-книгознавця Юрія Меженка, який у 20–30 рр. очолював Український науково-дослідний інститут книги (УНІК).

У грудні 1976 р. Г. Коляда подарував музею ще одне зібрання книгознавчої літератури (126 одиниць), а також два українські стародруки XVII ст. — "Службник" Гедеона Балабана (Стратин, 1604 р.) і "Літургіон" (видання Києво-Печерської лаври, 1627 р.).

Після смерті Григорія Коляди понад 200 книжок з бібліотеки вченого було закуплено музеєм у його родичів.

Всього ця колекція налічує майже 600 одиниць зберігання і є найповнішим музейним зібранням.

На виставці представлені видання, які зберігаються у запасниках музею. Всього понад 100 експонатів: книги (серед них з автографами Панаса Мирного, Володимира Антоновича, Дмитра Дорошенка, Івана Каманіна, Володимира Науменка та ін.), публікації наукових праць Г. Коляди, зокрема докторська дисертація, присвячена друкарській діяльності Івана Федорова в Москві, монографія "Книга і друкарство на Україні в XVI – XVIII ст.", підготовлена в 1964 р. (спільно з професором Ярославом Ісаєвичем), рукописи, зразки листування вченого з видатним книгознавцем, академіком Олексієм Сидоровим та нині доктором історичних наук Сергієм Білоконом (представлені на виставці листи і фотознімки саме з власної колекції цього науковця), рідкісні видання україніки XIX — початку XX ст. тощо.

Виставка переконливо свідчить про природну обдарованість вченого, його безмежну заоханість в українську книгу, в рідне слово, про сердечну відданість патріота справі піднесення духовного, культурного рівня народу.

Микола ГЛАМАЗДА

ДІД АНТІН І В 98 — КОЗАК!

Та й заграє, що знав...

Коли в 95 років діду Антону зі Сваричівки вручали на київській сцені якусь премію — Антон Гнатювич Штепа є відомим народним майстром, ілюстрації якого є навіть у "Кобзарі" — і запитали, чого б він хотів ще в такому віці, той сухенький дідок, підкрутивши хвацькі вуса, заявив: "Хочу ще стати козаком!"

Зараз йому 98, і дід ще бадьориться, хоча й під наглядом дочки. Але ж душа, душа, люди добрі! Може сорокарічний позаздрити. І це при тому, що вже давно без дружини, якій на могилі спорудив дерев'яний пам'ятник, без сина, якого

забрав голод 33-го лихого року... Коли на батуринських заходах на початку 90-х я запросив Антона Гнатювича на сцену з його лірою і сказав, що після 1933 року він не співає, а тільки грає — зал устав. І в церковній тиші тужила-ридала ліра народного майстра. Стояли замислені депутати, письменники, серед яких сів Роман Іваничук, біля одвірка вслухався в голос своєї землі тодішній голова правління Національного банку Віктор Ющенко...

Народні інструменти Антон Штепа робить сам — кобзи, ліри,

...ЗАХОПЛЮЄТЬСЯ

скрипки. Та й не тільки — змайстрував щось таке як мотоцикло-велосипедо-автомобіль, на якому ганяв по селу та в Ічню. Але світ до діда Антона завжди лихий — вкрали творіння. Скаржився дід Антон навіть віце-прем'єру, та нема кінців. Тоді він намалював на вхідних дверях своєї хати янгола з караючим мечем і написав: "Аз воздам!"

Дід Антон — надзвичайний, бо жодного дня не був у колгоспі. Коли його заарештували і ввели в район, то Антон Штепа кинувся в холодну осінню річку та й зачався, як козак від татар на дні. Його заходилися шукати, а якраз над'їхав якийсь "уполномочений" та нагрімав на них, що марнують час на якогось "індуса" — втопленика. То його припинили шукати, вважаючи загиблим. Та він вижив і дочекався вільної України. Хай ще не такої, як треба, але початок дороги є.

У товаристві "Просвіта" Антон Штепа з 1920-х років. Тож можна сміливо назвати його найстаршим просвітянином в Україні. А це — символом незнищенності українського духу.

Василь ЧЕПУРНИЙ, м. Чернівці

Від редакції. В одному з наступних чисел "Слова Просвіти" читайте нарис про пана Антона Штепу.

ОТАК ВОНО І ЙДЕТЬСЯ ДО РУЇНИ...

Заява Громадського комітету «Український Севастополь»

Антиконституційна метушня антиукраїнських сил у Верховній Раді України щодо лобювання закону про спеціальний — офіційний чи державний — статус російської мови в Україні демонструє всьому цивілізованому світові, що над українською мовою знову нависла реальна загроза виродження й загибелі — тепер уже в незалежній Україні. Ці ганебні дії відбуваються на тлі подальшого російщення суспільного життя, компрадорства в економічній і духовній сферах, щоденної зради національних інтересів представниками української влади в результаті витонченої політики спецслужб та офіційного Кремля. Російським експансіоністам та неоімперіалістам, їхнім прислужникам в Україні вже замало простого володіння багатствами України, якими люб'язно поділилася з ними українська влада, — вони хочуть володіти ще й душами українців.

Намагання порушити Основний Закон України самими депутатами-законодавцями є прямим продовженням безпрецедентних мовних утисків: валуївських циркулярів, емських указів, більшовицьких репресій та інших заборон рідної мови, "мудрої" ленінської національної політики, яка лише на словах визнавала права і свободи поневолених народів, підступності комуністичної ідеології, яка використовувала всі засоби примусової денационалізації — від упродовження російської мови у школі до підступної міграційної політики, яка мала на меті розчинити корінні етноси російськомовним елементом, не кажучи вже про депортацію і фізичне винищення цілих народів.

Неупереджені фахівці на основі аналізу історичного досвіду інших країн доводять і серйозно застерігають: офіційне закріплен-

...СТАЄ В ОБОРОНУ

ня в законодавстві українсько-російської двомовності на загальнодержавному рівні в умовах теперішнього явного переважання російської означатиме для української мови фактичний занепад.

Російських шовіністів та їх прислужників-малоросів-москвофілів уже не влаштовує положення Основного Закону про те, що "в Україні гарантується вільний розвиток, використання й захист російської, інших мов національних меншин України" — вони намагаються знищити українську мову, адже можуть змиритися з формальною незалежною Україною, але з російськомовними українцями.

Очевидно, про таких антиукраїнських діячів писала велика українська поетка Ліна Костенко:

Отак воно і йдеться до руїни.
Отак ми й загрузаємо
в убозтво.
Є боротьба за долю України.
Все інше — то велике
мискоборство.

Громадський комітет "Український Севастополь" вважає, що метушня антиукраїнських партій спрямована на пропаганду й агітацію вузькопартійних інтересів напередодні виборчої компанії, а тому вимагає прийняття Закону України "Про антиукраїнську діяльність", який поклав би край антидержавній активності, у тому числі у найвищому законодавчому органі України.

Громадський комітет
"Український Севастополь"

...ГОРТАЄ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ

ХОТИЛИ БУТИ З ВІЧНІСТЮ «НА ТИ»

...У жовтні 1949 року Микита Хрущов просив у Сталіна дозволу "переіменувати город Станіслав в город Сталинокарпатськ".

Адміністративно-територіальні назви — завжди на вустах, вони вводять у нашу підсвідомість разом із символами певні життєві цінності, ідеали. Намагалися за всяку ціну відійти від українських назв вулиць та й самих населених пунктів. Робилося це, як правило, "волею і голосом народу". Так, в Івано-Франківському обласному архіві зберігається лист виконавчого комітету Станіславської обласної ради депутатів трудящих № 6/1219 від 17 червня 1950 року (за підписом голови виконавчого комітету у Ю. Кобзіна) голові Президії Верховної Ради УРСР т. Гречуші М. С. У листі-проханні наводиться коротка історична довідка про прикарпатські міста Станіслав, Калуш, Тлумач. У кінці превеликого об'рунтування міститься прохання переіменувати місто Станіслав на Сталінськ-Карпатський, Калуш на

місто Хрущово. Тлумач станіславський правителі просили Верховну Радю пов'язати з діяннями Червоної Армії, яка визволяла місто від вікового гніту польських панів, та іменувати місто Червоноармійськ. До речі, 18 вересня 1939 р. радянські кіннотники ввійшли в це місто без жодного пострілу (польська армія була шцент розбита німцями). Та, слава Богові, ще один факт хворої амбітності вождів не відбувся — вождь народів рано відійшов від нас, і треба було дбати про "бдительность" в державі, розгорнулася боротьба за "власть"... А місцева радянська влада "дбала" про наші традиції з "чапаявським наскоком і ворошиловським задором". Сьогодні — уже прогрес: "вожді" не називають вулиці своїми іменами, але чомусь не поспішають стерти з карти незалежної України імена тоталітарної історії.

Степан БОЙКО,

м. Івано-Франківськ

ЧОБОТАРІ БЕЗ ЧОБІТ — КРИМІНАЛЬНА ІСТОРІЯ НЕ БЕЗ МОРАЛІ

Продовження.
Початок у числі 36 за 2001 рік

3. ЕЛЕМЕНТАРНО-БАНАЛЬНА КОРУПЦІЯ

Дехто, читаючи цей матеріал про боротьбу акціонерів-виробників проти адміністраторів-можновладців за свої права протягом кількох років, чого доброго, ще й скривиться: навіщо, мовляв, згадувати те, що було чотири роки тому?

Але суть полягає в тому, що часу — в його життєвому розумінні — не існує. Є життя, яке складається в один день — сьогоднішній. Цей день переходить із дня на день, доки ми живемо. І якщо було вчинено акт **несправедливості**, то ця несправедливість існує, залишається в серці, переходить не тільки в наступний день, а і в наступні покоління, аж поки не восторжествує **справедливість**.

Одурено трудовий колектив взуттєвої фабрики чисельністю понад дві тисячі чоловік. Кризу на цьому підприємстві створено штучно, з допомогою **влади**. Сплундровано біографії більше двох тисяч осіб та їхніх сімей. І ця штучно створена криза продовжується (і підтримується **владою**) по сьогоднішній день!

І чи не є наша багатушка країна однією величезною фабрикою, в якій надурено, обкрадено і сплундровано біографії десятків мільйонів людей?!

1997 року на території АТ “Славутич” (6-та взуттєва фабрика) вже існувало кілька товариств з обмеженою відповідальністю, де засновником був директор фабрики (він називав себе президентом) Рафік Шураєвич Пап'ян. Читаємо документи і бачимо: службова особа Р. Ш. Пап'ян здає в оренду приватній особі Р. Ш. Пап'яну — співзасновнику ТОВ “Корал” — обладнання фабрики, тобто колективну власність акціонерів, та ще й вписує це майно у статутний фонд ТОВ “Корал”. При цьому сам Пап'ян не є акціонером.

Коли шило вилізло з мішка, “відповідальні товариші” з держадміністрації почали вішати макарони на вуха акціонерів: мовляв, це була помилка. Райдержадміністрація реєструвала, експерти вивчали документи, юристи підписували... і, бідні, не відали, що творять.

Як написала газета “Хрещатик” від 27.11.97, “...скандальна історія з АТ “Славутич” давно переросла районні масштаби. І може статися, що президентові товариства Рафіку Пап'яну... таки доведеться шити взуття в іншому місці.”

Після арешту Р. Пап'яна і пред'явлення йому звинувачення у розкраданні майна в особливо великих розмірах і ще за двома статтями кримінального кодексу на фабриці зберіглося двовладдя. Команда Пап'яна чисельністю до сотні осіб тримала печатку підприємства та оборону в керівних апаратах, а понад дві тисячі акціонерів на чолі з новообраним правлінням продовжували боротьбу. Райдержадміністрація набрала в рот води. Неначе події на “Славутичі” їй не стосуються.

У п'ятницю 6 лютого розпочинаються збори акціонерів. Народ одностайно вимагає терміново вигнати злочинців із фабрики.

Марія Метленко: “Ми повинні зробити висновки з нашої довірливості й безпорадності. Треба внести до Статуту АТ такі положення, які б не давали пап'янам чинити беззаконня на фабриці.”

Володимир Беліловський: “Масмо тут чесно та відверто сказати і не мати ілюзій: Шевченківська РДА займала відверто ворожу позицію по відношенню до нас, акціоне-

рів. Адміністрація району робила все, щоб підтримати й утримати Р. Пап'яна та його команду!”

Заступник начальника відділу реєстрації Шевченківської РДА м. Києва **Едуард Улосевич** із трибуни зборів намагався пом'якшити справедливе обурення акціонерів, виправдовуючи позицію районного керівництва, але його незграбні спроби лише ще більше розпалювали невдоволення зали.

Тим часом, “команда” Пап'яна на збори не з'явилася і сидить у кабінеті заступника — Кочієва. До них збори направляють представницьку делегацію з повноваженнями забрати печатку підприємства. Півтори години переговорів (вони нагадували щось середнє між грою у піжмурки і сваркою на комунальній кухні) між представниками зборів і командою Кочієва-Пап'яна не дали результатів. Було очевидним, що “команда” має підтримку “згори”, а отже, триматиме оборону.

4. БОМБУ БУЛО ЗАКЛАДНО РАНИШЕ

Тоді новообране правління на чолі з Валентиною Кантор приймає несподіване рішення: оголосити на підприємстві надзвичайний стан, збори перевести у безстроковий режим, всім залишатися на підприємстві, організувати цілодобове чергування, відпочинок, сон і харчування акціонерів.

Це було чудове рішення, яке стало повною несподіванкою для можновладців. Акціонери заблокували кабінет Кочієва, розподілили людей на вахти й пости чергування, встановили лінії зв'язку і особливий внутрішній розпорядок.

Увечері з'являється заступник голови РДА О. Олійник, який умовляє акціонерів роз'їхатися по домівках. **Влада** явно не хоче розголюсувати більше, що така згуртована поведінка працівників фабрики явно не пасує до напрацьованого сценарію.

Акціонери в роботі — суцільна радість

рію загарбання підприємства. Акціонери не піддаються на умовляння і п. Олійник іде ні з чим. Люди поступово починають усвідомлювати себе у новій якості, відчувати свою силу, силу правди відповідальних власників.

Зранку у суботу 7 лютого на фабриці чути пісні, веселий сміх, між яким дедалі тривожніше постає питання: а що далі?

Прибувають журналісти кількох столичних газет, потім телегрупа ТСН. У деякого з'являються перші сумніви. Правління збирає всіх на збори, крім чергових, пояснює ситуацію, закликає до витримки, акцентує увагу на необхідності протистояти можливим провокаціям, чуткам і пліткам, дотримуватися дисципліни.

Близько 18.30 прибуває наряд

міліції на чолі із заступником начальника Шевченківського райвідділу. Вони намагаються переконати акціонерів припинити акцію і залишити підприємство. На що правління чітко відповідає: “Не треба нас дурити! Ми знаємо свої права: доки ми тут — ми господарі, а за воротами — ми вже ніхто!” Невідомо, яких би “заходів” ужив наряд, спеціально присланий для “наведення порядку”, але тут удруге з'являється знімальна група із ТСН і фільмує “переговори” з міліцією. Наряд залишає територію фабрики, не виконавши завдання влади.

О 19.30 всі дивляться по ТСН сюжет про себе, знятий удень, а о 23.15 демонструють вечірні події за участю міліції, де Кочієв, посміхаючись з екрана, безсовісно бреше, що він обіцяв повернути печатку.

Неділя, 8 лютого. Відчувається, що люди вже усвідомили свою роль, заспокоїлися, остаточно увійшли у військово-польовий режим. Панує оптимістичний настрій. На фабрику постійно телефонують, цікавляться подіями, бентежаться, несуть допомогу: харчі, предмети туалету, побутове начиння. Не залишають у спокої і різні адміністратори виконавчої влади, зокрема — міліція. Пропонують різні варіанти, аби люди пішли з фабрики.

Стає відомим, що печатка підприємства знаходиться за межами фабрики. Через три години міліція привозить печатку і ховає її в сейфі підприємства. Правління, за узгодженістю із загальними зборами акціонерів, розробляє заходи переходу підприємства в робочий режим без припинення зборів. Тут-таки доручається голові правління АТ В. М. Кантур організувати розробку плану виведення фабрики з кризи.

У понеділок 9 лютого акціонери, святкуючи перемогу, роз'їхалися по домівках. На фабриці залишилося лише правління.

Раптом на фабриці отримують

народу в інтересах купки адміністраторів.

5. ТЕХНОЛОГІЯ НАДУРЮВАННЯ

Ця технологія дуже проста. **Перша операція** — перетворення державних підприємств у акціонерні товариства. Головою правління стає або той самий директор, або інший висуванець від адміністрації. Характерною ознакою першої технологічної операції надурювання є затвердження всіх статутних документів АТ у державних органах і отримання печатки БЕЗ ВИПУСКУ АКЦІЙ! Замість акцій працівникам підприємства видають на руки різні сумнівні

Для людей нинішнього достатку

папірці (сертифікати, свідоцтва, підтвердження тощо), розмножені на ксероксі і заповнені бухгалтерією. Акціонери без акцій — це досить поширене явище в системі кучмономіки. А якщо немає справжніх акцій, то й немає цього АТ з його акціями на фондовій біржі, а отже, виходить, що цього АТ, за великим рахунком, нібито не існує.

Друга операція — доведення акціонерного товариства до банкрутства. Вона триває півтора-два, рідше — три-чотири роки і полягає у поступовому, з дня на день грабуванні колективу, в тому числі: беручи кредити, залазючи в борги, зменшуючи обсяги виробництва, закладаючи в заставу і продаючи майно підприємства, створюючи фірми і “фірмочки” на стороні за рахунок коштів АТ, точно так, як це робилося командою Пап'яна на “Славутичі”.

Коли акціонери фабрики побачили, що їх надурюють і звернулися до районної держадміністрації, то отримали дуже мудру відповідь, що **державна адміністрація не може втручатися у діяльність недержавних підприємств!** За такої підтримки президентської вертикалі “президент” Пап'ян же активніше почав розпродувати майно фабрики.

Третя операція — оголошення підприємства банкрутом, призначення ліквідаційної комісії й проведення процедур розрахунків із кредиторами, що фактично означає поступову передачу і реалізацію майна підприємства в приватні руки тих, хто має гроші не зі своєї заробітної плати.

Як ви думаєте, хто за рішенням суду призначив голову ліквідаційної комісії на фабриці? Правильно, голова районної державної податкової адміністрації, тобто тієї установи, яка не втручалася у діяльність недержавного АТ протягом року, тишенько подавши до суду матеріали, спостерігаючи за агонією підприємства, готуючись до третьої операції і вічкуючи, аж поки “президент” АТ доведе до кондиції результати попередніх двох операцій.

Адміністратори так поспішали і

так були впевнені у своїх можливостях задавити “Славутич”, що не дуже напружували мозок. Головою ліквідаційної комісії було призначено... 22-річного студента, а претензії до підприємства з боку кредиторів приймали ще майже через півроку після оголошення банкрутства.

І тут почалося чи не найцікавіше. Тоді як нове правління розплутувало документальні свідчення грабіжницької діяльності команди пап'янівців і гасило та зменшувало нагромаджені ними борги, владно-адміністративна команда почала навішувати на акціонерів нові борги.

Так, суддя Новіков (той самий, який оголосив фабрику банкрутом) раптом приймає претензію компанії йонів-контрагентів Пап'яна із санкт-петербурзького “Золотого Хреста”, з якими колишній “президент” прокручував махінації, на суму майже 300 тис. грн.! Пенсійний фонд “випадково” двічі нараховує фабриці пеню у 110 тис. грн. Ватутінська і рідна Шевченківська адміністрації також завищують свої фінансові претензії...

Але найбільше постаралася, знову-таки, Шевченківська податкова адміністрація, яка раптом виставила фабриці претензію на суму, яка вп'ятеро (!) перевищувала суму всіх доточасних претензій усіх кредиторів фабрики. Розповідає голова правління АТ “Славутич” Валентина Кантур:

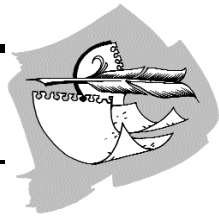
“Приходимо ми до голови районної ДПА п. Леги, а він каже: ось у мене акт мого валютного відділу, згідно з яким сума вашого боргу зростає на 5 млн. грн.! Я мало не впала... Шок. Почали розбиратися з тим цікавим актом, в якому зібрано всі розрахунки між Росією й АТ “Славутич”, починаючи від 1994 року. Що виявляється: перевірка (про яку ми нічого не знали) за цим актом відбулася 20.02.98 за участю... Р. Пап'яна (!). Людина вже понад місяць сидить у камері попереднього ув'язнення і ... бере участь в оформленні документів податкової адміністрації на збільшення боргу колективу взуттєвої фабрики, яку він сам “со товариші” довів до банкрутства.

Ми все перевірили. Виявилось, що податківці-валютники тріхи не в ладах з арифметикою. Та й з курсом валют також. Так що 5 мільйонів швидко (так само раптом!) перетворилися на звичайні 5 тисяч гривень. І так само швидко податківці написали другий акт.”

Як бачимо, можновладці, за будь-яких обставин, настільки впевнені у своїй перемозі, що не дуже напружують мозок для винайдення нових способів вставлення палиць у колеса підприємства (або, точніше кажучи, грабування акціонерів). **Влада явно не розраховувала на згуртованість акціонерів “Славутича” і на компетентність їхнього правління.** Бо звикла вважати народ юрбою. Що ми й бачимо у підтвердження цієї тези на прикладах тисяч інших підприємств.

Далі буде

● **Євген ГОЛИБАРД**
Фото **Володимира ЩЕРБИНИ**

Комісар Хома Неживий прагне перемоги над куркульським світоглядом Івана Івановича. Половець із ідеологічних мотивів не хоче зайняти посаду головного каламаря. Теофіл Попідтиненко перший у Малополовецькому зрозумів суть марксистсько-ленінської ідеології: пролетаріат не повинен стидатися торб!

Комісар Хома наказав фурманові не приїздити до нього вранці.

Тяжкі думи нагнули його голову долі, й для того, аби розібратися в плетиві тих думок, потрібен був вільний час, щоб не зустрічатися з людьми, щоб їхні голоси не перебаранчали тій внутрішній розмові, що звучала в ньому.

Коли йдеш до ревкому пішки, дорогою мало кого й зустрінеш. Ховаються... І думається, думається — про вселюдське щастя в комуні, про те, скільки ворогів у комуні й що з ними робити. Чи, може, їх усіх, як каже нова Свята Трійця... кгм!.. Але ж дуже багато доведеться... кгм!.. то, може, треба й того... хе!

Але чорт, що сидів на ньому, мабуть, чув Хомині думки й, лагідно давши йому ляпаса, наставляв — найлегше, мовляв, жити, Хомо Неживий, це — дотримуватися партійної клятви, робити те, що скажуть тобі зверхники, тоді ти ні за що не будеш відповідати й станеш навіть щасливим з того, що підкоряєшся чужій волі, як будуть щасливі й ті, кому ти так само перекажеш ту волю, через те, що нижчі за тебе передадуть ту волю нижчим і меншим. Отож буде мовби ланцюг єдиної великої волі.

— А як партії не стане? — засумнівався Хома.

— Партія била, єсть, партія всегда будіть єсть! — розгнівався Хомин ідеолог. — Пильно придивляйся, який знак подасть тобі партійна пророчиця, бо вона з самого народження вивиснується над тобою. Адже товаришка Алла Беляєва належить до нового обраного народу й за цією ознакою буде для тебе священиком-левитом. І досить уже тобі гратися в націонал-комунізм!

Так учив-повчав бідного Хому його ідейний керівник, що записався Сатані привести цю простецьку душу до світлого майбутнього в шеолі.

Хомина душа знову жадала боротьби. Звичайно, з ворогами комуні. Але не з дурними, як-от багаті та горлаті Масли, а з такими, як бідна, але не свідомо свого соціального стану пророчиця Секлетина чи Іван Половець, що, безперечно, затаїв ненависть до совєцької влади за справедливий покару його сина та батька.

Нехай хоч словесна, а сутичка з таким розумним ворогом, може, підбадьорить його, Хому, який після губернської партійної конференції занепав духом.

І хоч він був свідомий своєї влади й революційної правоти, проте, перш ніж зайти до Половцевої хати, відчув себе мовби роздягненим, що стоїть на березі сірої листопадової річки, вкритій дрібною хвилькою, яка скидається на бляшану тертушку. Зловив себе на думці, що ось-ось затремить усім тілом і ухне.

— Гм! — сказав він і перекинув ногу через перелаз.

Половці собак не тримали й ніхто на нього не покотився, тільки здоровий сірий кіт, якого викинули з хати за якусь провину, бокком поступився йому дорогою, спочатку дзвінко вереснув, а відтак хрипко зашипів, і затим згинці, так само бокаса, югнув до сіней.

Хомин ідейний керівник радісно замолотив свого жеребця ратицями.

— Наш-ша пабеда, і враг біжит, біжит, біжит! — проспівав ворог роду людського.

— Ти ж міне ни дискредитируй перед куркуляками, — лагідно попросив Хома чорта. — Я ж буду сражатця з ними до кінця!

— Ладна, хохол, сражайся с ім'я за нашу общаю родіну Росеюжху, как я сражаюс!

Одвірок був низький і Хома, оберігаючи свого ліпшого друга, аж склався в животі, входячи до хати. Зирнув на лаву. Там усе ще стояла розкрита труна. Віко лежало на долівці, мусить бути, хтось спав у домовині й ще не встигли її накрити.

— Ви тут спите? — кивнув Хома великим пальцем.

— Авжеж, — закивав головою Іван Іванович. — Здрастуйте, здрастуйте!

— Та вже добридень, — буркнув Хома й сів на лаву під образом Миколи Чудотворця. Але одразу й підкопився, бо чорт боляче потяг його догори за носа, а затим замолотив по боках, як конячку.

“Ізвеняй, товаришу, — подумки сказав Хома до чорта, й не знав, як йому вже й стати, щоб не образити антирелігійні почуття свого ідейного спільника. — Ти уш сам покажи міне верне направлєніє”.

Проте чорт примушував його крутитися, бо образів у Половців було чималенько. Врешті ідеолог трохи заспокоївся, пересівши на ліве Хомине плече так, щоб той прикривав його від святощів своєю постаттю.

— Стой і ні падставляй міня пад удар! Ні то лішу тібя мужской гордасті!

“Я постараюся, товаришу нечистий!” — подумки пообіцяв йому Хома.

— Та й чого це ви, Половцю, спите в труні, а не з законною жоною? А вона ще — гм!.. — сказав вголос, відставив ногу й похитав носком чобота.

— А на що це ви натякаєте? — й собі запитала Хому господиня.

— А на те вкотре намікаю, щоб твій труну прибрав із хати та не лякав людей. Ніби тут і справді мертві.

— Неживі? — й собі натякнула Югина. — Чи нас ви вже залякуєте мертвими?

— Не агітуй! — суворо протяг комісар.

І Югина замовкла. Підказав Хомі його ідейний зверхник заповітне слово, що заціплює роти пасекуватим. А Хома вже передав те слово в спадок своїм партійним товаришам у першому, другому й третьому поколіннях.

Віктор МІНЯЙЛО

РОЗДІЛ 3 РОМАНУ «ВІЧНИЙ ІВАН»

Але тоді ще не всі розуміли страшну силу цих двох слів — “не агітуй”, і Іван Іванович, хоч і дуже обережно, щоб не дратувати народну владу, мовив лагідно:

— А нема, Хомо Пудовичу, такого декрету, щоб труну, яку я собі змайстрував, та тримати, ну, скажімо, в погребі чи в свинюшнику. Й нема такого закону, щоб забороняв спочивати в труні. На те й совєцька влада, щоб кожен мав собі напихвати труну! Бо за царату навіть багатий не міг наперед запасати собі труну!

— Ох, і зловредний ти, Половцю! Навіть коли ти й хвалиш совєцьку владу, то й тоді треба тримати наган напихати!

— Не розумію я, Хомо Пудовичу, чого ви од мене хочете. Відняли батька, й синові білі кісточки десь дощі полощуть, відібрали б і останній кусень хліба, й навіть мене, найстаршого тепер у роду, хтіли б загнати в землю без труни!

— А й справді, не розумієш ти нас. Бо ми, комуністи, добра тобі хочемо. Навіть караючи тебе, куркуляку, ми думаємо про вселюдське добро. А караємо тому, що ти своєю поведінкою відбиваєш людей од комуні! А комуна — та ти знаєш, яке це діло?! Це така радість, таке щастя, що якби навіть увесь люд поліг, то було б не даремно, бо ті, що зостануться, будуть нарівні з вашим Богом, такі вони будуть чисті, як перемиті! Й вони знов заселять землю новими прегарними людьми. Та не будуть ховатися зі своїм хлібом — він буде обчий. І не будуть у лісі тікати від рідної влади в “зелені”, та всі будуть думати одну правильну думку — про сіцілізм та комунізм, та любити нашу совєцьку владу, нашу Росею!

— Боюсь я комуні, — безрадісно сказав Іван Іванович. — І щастя вселюдського остерігаюся. Та хочу я, аби не тривожили моєї дружини, та сина, нещасного штудну, та ще одного — каліку, та невісток, та внуків!

— Та без комуні не будуть вони жити. Бо комуна — то є, сказано, щастя! А ти, мати твою в обшмуглянну обмотку, не хочеш добра не тільки всевітньому пролетар'ятові, а й своїй хатній малій буржуазії! А ми ж даємо тобі, нашому ворогові, право жити на землі, та ще й дихати з нами одним воздухом! А могли б і закрутити той крантик, що воздух пускає... Щоб ти дихнув кілька разів крізь мотузок, та й вивалив язика... Та щоб тобі легені розірва-

ло без того воздуха!..

— Як гарно ви це знаєте... — задумливо сказав Іван Іванович.

— Комуніст, — така вже його служба, повинен знати, як людям жити і як помирати... й кому жити, й кому помирати... Бо це й у вашому Святому Письмі сказано... що грішники будуть понижені...

— Ох, як мені стра-а-ашно!.. — захитався Половець з боку на бік.

— От, значить, я й переміг тебе в нашій клясовій боротьбі — бо ти, мати твою в солдатській лазні, боїшся мене!.. А ще хтів я добро тобі вчинити. Прийшла, значить, вказівка з повіту, щоб трохи розвантажити волосних ревкомів та влаштувати у волосних селах свої сільські ревкоми. Я вже обміркував, кого

го заступника.

— Ходіть, люди добрі, до мого замістітіля Туфіля Кіндратовича в монопольку.

Люди непорозуміло кліпали, бо ніяк не вкладалося в голову, щоб жебрак Теофіл мав собі не тільки торбу, а й батька.

— Ну, мати же твою в стару онучу, — крили колишні фронтовики, перейнявши партійну лайку в Хому, — та мене, хазяїна, ніхто на кутку не кличе по батькові, а тут старець так величається!..

— А так і тра! — припечатував свою мову Неживий, стукаючи кулаком по столі, — сказано ж бо в нашому новому Святому Письмі, — воздайте, мовляв, всякую шану пролетар'ятові!..

Отак, допитавшись про все, пішов Іван Іванович до монопольки.

Застав там саму тільки пророчицю Секлетину, призначену в сільревком писарем.

Дуже охайна була стара дівка, тож приміщення мало свіжий і чистий вигляд. І хоч і не полюблив Іван Іванович Секлету, однак подумав: “А недаремно ж панотець призначив її проскурницею!”

Дівка підвела очі від паперу, котрий старанно виписувала, висолопивши кінчик язика, забачила свого сусіда, всміхнулася і, не чекаючи привітання, повідомила:

— А Туфіль Кіндратович ще спочивають.

— Та й доки ж йому спочивати — сонце вже ген-ген де!

— Вони тепера керівник, то щоб люди поважали, не тра квалитись.

Іван Іванович насупився: “А ще накинута його нам у куми!”

Мов почувши його думки, Секлетина напороочила.

— ...І царство його буде довгим, але не вічним. І кінчиться воно, коли Хрест Господній здолає сатанинську звізду!..

— Гм, гм!.. — Іван Іванович роззирнувся. На прилавку монопольки, який люди, за старою звичкою, називали шинквасом, стояли в ряд торби різного розміру, починаючи з більшого, на яких було написано: “Торба на партію”, “Торба на государство”, “Торба на приводящих в исполненіє”, “Торба на комсомол”, “Торба на борців за світову революцію”, “Торба на нещасних негрів”, “Торба на самообкладання” і ще якісь — Іван Іванович не розібрав.

— Оце вже найбільша новина, — покругував він головою.

— “Подайте, не минайте”, — самими очима всміхнулася пророчиця. — Як хто поткнеться, так і давай внесок до торби. Це Туфіль Кіндратович придумали. Так вони й казали Хомі Пудовичу, — не можу, мовляв, без торб, торба, сказати б, або смерть!.. Хома Пудович дуже хвалив Туфіля Кіндратовича й казав відповідально — пролетар'ятові нема чого стидатися торб, бо, мовляв, і слово це означає бідаків, які не мають нічого, крім торб. І ще сказав, — це, мовляв, правильно, що торбу для партії поставили найбільшу, бо вона, наша партія, дбає про те, щоб усі були з торбами. Й сказав, щоб поставили ще торбу для якоїсь приспілки. А що воно таке, то він ще не знає і чекає вказівки з повіту.

— І це ви вдвох із Теофілом справляєтесь... з усіма тими торбами?

— Ще в нас робить Тодоська Невмивана, Туфільовна жона. Підмітає підлогу, ходить кликати на розправу й випорожнює торби. Не знаю, куди вона те все носить... Це, мусить бути, державна таємниця... Тільки недовго вона працюватиме, бо незабаром у неї настане декретне — це вона має привести дитя для пролетар'яту. Туфіль Кіндратович дуже пишанються — ми, мовляв, із Тодоською встругнули дитину незгірш за буржуїв. Ну, а за пролетар'ят кажуть, що він буде вічно, а багатих кровопивців не буде. Й що ми, мовляв, зробимо пролетарями всіх, для цього й революцію зчинили...

— Ну, а як ви на це дивитесь?

— ...І порушать хрести з Господніх храмів, і буде плач і скрегіт зубовний, і настануть глади страшні, й вимре мало не половина землі вкраїнської, і гряде побоїсько велике, й укриється земля трупом і череп'ям, і все те триватиме доти, аж поки знову воздвигнуться золоті хрести на оновлених храмах, і зригне тоді земля сатанинське кодро в тартарари!

— Амінь, — сказав Іван Іванович. Але від того йому легше не стало. Бо в пророцтва

Леся РОМАНЧУК

НЕ ЗАЛИШАЙ МЕНЕ ОДНУ

не знала іншої землі і була щаслива. Як Іоланта. Для чого потрібні очі? Дуже просто: щоб плакати!

З іншого боку, вона відчувала, що щось не так, вони не такі, як інші люди, вони тут чужі і, напевне, погані. Вовка, син тітки Наташі й військового дядька, коли хотів дражнитися, глузував: "А ти — дочка ворогів народу!" Це звучало дуже образливо, хоч і не зрозуміло. Тітка Наташа, яка нібито дуже любила розмовляти із Софійкою, часто розпитувала, цікавилася, хто у них буває, про що розмовляють, яких пісень співають, водночас не дозволяла Вовці бавитися з нею, зі Славчиком, із Яринкою. Також називала їх дітьми ворогів народу. Софійка не могла збагнути своєю дитячою голівкою, хто ж вони такі, ці "вороги народу". З невластивою дітям логікою розмірковувала приблизно отак: народ — це всі люди, а вороги народу — це ті, хто проти людей. Це погані, найгірші люди у світі. А найгірші люди, за її класифікацією — чекісти, це вони катували її мамусю й татка. Але ж мама й татко не чекісти, навпаки — вони проти чекістів, отож, чекісти — це Вовка, тітка Наташа і отой їхній дядько в погонах. Знову розмістивши все по полицках, одного разу на дошкульне Вовчине "дочка ворогів" Софійка відповіла: "А ти — чекіст!" І аж заплющила очі з переляку — це ж, напевно, найгіркіша образа з усіх! А Вовці байдуже, він начебто аж задоволений: "Так, я син чекіста!"

Та сварилися вони нечасто. Дітей у селищі було дуже мало, на пальцях перелічити, тому, хочеш не хочеш, доводилося гратися разом, ділитися неумудрими іграшками, їздити на санчатах, бавитися у сніжки. У них було одне дитинство — у глибоких колимських снігах. Одне на всіх, воно не розбирало, де діти ката, а де — жертви.

Батька поховали одразу після новорічних свят. Всюди ще сяяли вогнями та іграшками ялинки. А в їхній хаті оселився холод і печаль. Ні Софія, ні мама Люба ніяк не могли зрозуміти, що трапилося, чому це трапилося, не могли прийняти невідворотності факту.

Непомітно минув Святвечір. Напевно, вперше у житті мама забула про кутю. Завжди, навіть у таборі, дівчата-українки лаштували щось подібне на різдвяну вечерю, навіть у часи великої біди. Біда, що впала на них зараз, була така безмежна, що навіть Боже Різдво не тішило.

Саме на Святвечір до хати постукали.

— Відчиняйте, господарі, гості йдуть, — гучно й радісно привітався з порога здоровенний чолов'яга з величезним пакунком цукерок.

— Ти, напевно, Софійка? Яка ж велика! В якому класі? Ну, тримай, це тобі! Пам'ятаю, ти за цукеркою в окріп могла стрибнути. Чи розлюбила солодке? Бери, не соромся. Клич маму, тата! Ну, виходьте, де поховалися?

Софія з отим важким пакунком у руках стояла, не знаходячи слів, щоб пояснити, де поховалися, власне, де поховали татка. Вона нібито десь бачила цього чоловіка, але дуже давно.

— Ну, Софійко, де тато?

Де тато, Софія тепер і сама не знала. Стояла мовчки. Нарешті видушила:

— Тата немає.

— Як немає? Досі на роботі? От анцихрист! Різдво, а він на совєта вкалує!

— Татко ... не на роботі. Його немає. Зовсім... немає.

Тепер слова видушував уже незнайомий:

— Ти ... ти хочеш сказати, що... що татка немає в Тернополі? — знайшов нарешті найменш страшний з варіантів дядько.

— Ні, ні... — Софія не вміла ще сказати, що батько помер, їй здавалося, поки вона цього нікому не ска-

зала, він може повернутися. Якщо вона вимовить ці слова, ляда впаде остаточно і все, все втрачено...

З ліжка важко підвелася мама. Кинулася до незнайомого.

— Іване? Іване, братику! Доню, це ж Іван Литвин, татів побратим! Ой, Іванку, немає вже нашого Андрія, — заголосила вперше так жалібно, що сім ножів розтяли Софійчине серце, мама. — Поховали ми його. Все витримав, все пройшов, а тут, на волі, дістали його вони...

— Чекісти кляті? — скреготнув зубами дядько. Тепер Софійка упізнала його. Ця людина звідти, з Колими, з її дитинства. А дядько Іван продовжував: — А мені з нового року щось у серце штрикає — їдь до Андрія, їдь до Андрія, кличе він тебе. От і приїхав...

Оплакували батька вже втрех: — Андрій мені за побратима був. Це ближче, ніж рідний брат, Софійко. Першої зими в таборі, найлютішої, найстрашнішої, найважчої, він мені життя врятував. Ми тоді на роботу ходили далеко, кілометрів за шість. Мороз — мінус сорок. Зранку сьорбнеш гарячого, отримаєш пайку — і в ліс... Ще зранку трохи сили було. А увечері, коли назад поверталися — все. Падали. Ти ж знаєш, Любо, хто влав — дострілювали, або й так, напівживим з дороги стягали. Шкода кулі, сам замерзне. Пам'ятаєш, як весною страшно було, коли сніг танув, і з'являлися руки, ноги...

— Їх "підсніжниками" називали...

— Посилали спеціальні бригади навесні ці "підсніжники" збирати. Поети, таку їхню... От був би і я серед тих "квіточок", якби не твій батько, Софійко, якби не Андрій. Ми з ним і не знали раніше. Побачив він, що я охляв, от-от упаду, підставив плече. Три кілометри ніс мене до табору. Отакою людиною був твій батько. Брат для брата цього не зробить.

— Як же вам вдалося там вижити, вам обом?

— Після першої зими нас із усього етапу душ двадцять залишилося — самі "доходяги". Якщо чесно працювати, виконувати норму, вижити було неможливо — надто багато сил витрачалося. Андрій це одразу зрозумів, він розумний був, добре математику знав, його ж з гімназії забрали, влаштувався нормувальником, коли новий етап пригнали, і отак помаленьку... А ще — злий був і ненавидів їх. "Я, казав, від землі беру силу, а від снігу — ненависть. Вона допоможе мені вижити." І вижив, усе пройшов, а тут...

— Серце не витримало... — пояснила мама.

Згадалось, як вони приїхали додому, в Україну. На материк.

Там, на далекий півночі, батьківщину називали материком. Ніби то була велика земля, земля материнська, а вони, її безталанні діти, бурею закинуті на острів у ворожому морі, навчилися жити на цьому острові, вижили і жили однією нацією — на повернення додому. На материк.

Там, на материк, тепло. Там зовсім трішечки зими, а решта — літо. Там — ліси, сади, дерева, на яких ростуть різні-різні овочі і фрукти: яблука, грушки, а ще — сливи. Це такі маленькі сині яблука з кісточкою всередині, Софійці одного разу дали спробувати сусіди, що саме повернулися з відпустки — з материка. А ще на тих деревах, фантазувала собі Софія, ростуть помаранчі, помідори, картопля, цибуля. А ще є там, на цьому чарівному материкі, величезне дерево, на якому ростуть кавуни. Якби колись Софії вдалося вилітати на це дерево, вона б з'їла тих кавунів одразу п'ять. Ні, краще вісім. Або десять.

Тут, на вічний мерзлоті, не росло нічого. Власне, саме не росло. Але ж не той народ українці, щоб їсти сушену картоплю, моркву — ні смаку, ні пожив-

ності. Якщо є хоч клептик землі, хоч трішки сонця, хоч дешиця води і бодай один українцеві — у нього обов'язково буде город. Напевно, Робінзон Крузо теж був українцем, думала Софійка. Мама з татом не чекали милостей від природи — брали їх самі.

Мерзлота називається вічною томо, що навіть улітку прогрівається тільки тонкий шар ґрунту, недостатній для того, щоб посадити овочі. Та батько з друзями не дармували: насипали шар родючого ґрунту, огородили грядки дошками, щоб земля не розсипалася — вийшли неначе прямокутні клумби — і посадили цибулю, часник, моркву, картоплю. Доглядали ті грядки-клумби, наче маленьких дітей, і за коротке колимське літо отримували урожай вітамінів.

Згодом батько влаштував справжнє диво: теплицю для вирощування огірків і помідорів. Збудував, засклав дах. От тільки грядки для овочів розташував не на землі, а десь на метрової висоті. На величезні широкі полиці насипав землю, а знизу пустив труби з теплою водою. З материка мамі прислали насіння. З нього в маленьких горщиках вона вирощувала розсаду. Маленькі рослини висаджували в ґрунт, коли було ще холодно, тому для підтримання потрібної температури постійно горіла піч і труби обігрівали споруду. Варто було проспати одне чергування — і праця усього року звелася б нанівець. Та мама й тато по черзі стежили за теплицею — і на кінець літа мали добрий урожай.

Тьотя Наташа називала їх за це "хитрые хохлы" і "кулаки". Кулаки в тата й справді були чималенькі. Софія аж часом шкодувала, що він ніколи не застосує їх проти тих, хто ображає їхню родину.

На материк... Софія не хотіла їхати на материк. Ні, звичайно, добре було б подивитися, як там, погрітися на сонечку, скуштувати дивовижних ягід і фруктів. Та полишати назавжди місце, де виросла, вона не хотіла. Тут вона знає кожен куточок, тут у неї школа, друзі. Тут солки рожево палають Іван-чаєм, а під осінь — рясно червоніють брусниці. Тут випадають глибокі сніги, і можна викопати собі печеру — чисту і світлу, наче королівський палац. А хтозна як буде там. Вона не знала іншого світу, ніж цей, і боялася змін.

І от настав день, коли під крилами літака востанє майнули солки.

Магадан пригломшив Софію своїми розмірами. Щоб обійти його навколо, знадобилася б, мабуть, цілісна година! А будинки! Величезні хмарочоси, по три і навіть п'ять поверхів. Вулицями їздили гігантських розмірів машини, завбільшки з кімнату, вони називалися автобуси.

Потім були літаки. Софії здавалося, що вона вже ніколи не ступить на землю — легітимо, легітимо. Все у тих літаках видавалося гарним і зручним — крісла, круглі віконечка-ілюмінатори, навіть коліска для немовлят передбачена. Стрункі красиві тітоньки у блакитній формі розносять таці з цукерками. Але запах... Специфічний, нудотно-гидкий... Може, запах був причиною, а може й ні. Дівчинку закачувало, і перельоти спочатку з Магадана до Хабаровська, потім до Москви і, нарешті, до Києва злилися в один суцільний кошмарний сон.

У Москві трохи перепочили. Кремль, Цар-Дзвін, Цар-Гармата і всі інші приваби столиці не залишили особливого сліду у пам'яті. Залишився чомусь страх. Софія знала, що саме тут, в Москві, в Кремлі живе головний чекіст, і боялася, що зараз він вийде зі своєї оселі, побачить маму й тата, закричить страшним голосом і знову спровадить їх туди, звідки приїхали — у "зону".

У Москві татко купив їй ляльку — маленьку балеринку і гарне-гарне рожеве пальтечко. А мама напахтила чимось приємним хусточку і приклала Софійці до носика, коли вони знову сідали у літак.

— Це останній літак, донечко, — заспокоювала мама.

Софія закрила носика і зосередилася на ляльці. Десь за годину польоту татко поглянув крізь ілюмінатор униз і урочисто проказав:

— Поглянь, доню, це Україна. Дніпро.

Софія глянула і не побачила жодної різниці. Така ж земля і річка, ну то й що? Оце вже материк? Оце вона, та казкова земля, про яку стільки говорили? Ліси як ліси, і річка нічим не краща. За дні перельоту Софія побачила їх безліч, отих річок, більших, менших, вузьких і широких. А лісів... От тайга — то справді ліс. Що ж у цій землі особливого? Розчаровано обернулася до татка і побачила те, чого ні до, ні після не траплялося з батьком, ні у тюрмі, ні на заслання — він плавав.

Літак торкнувся землі. Софія поглянула на татка і маму. Вони не метушилися, як інші пасажери. Обличчя були такими... Такими серйозними, урочистими, як на Різдво, коли молилися над кутею.

— Андрію, от і вдома. На рідній землі... Як то воно буде?... — Тепер все буде добре, Любонько, все лихе вже позаду. Рушаймо.

— А про мене забули? — ображено смикнула маму за сукню Софія. — В мене сьогодні, между прочим, день народження!

— Не между прочим, а між іншим, доню. Ти тепер на своїй землі, розмовляй своєю мовою. А день народження ми ще відсвяткуємо. Отут, у Києві.

Доки летіли, долаючи часові пояси, час ніби стояв на місці, тому лік дням і ночам зсунувся. В Києві надворі лиш сутеніло, а вдома, на Колими, вже панувала глупа ніч. Софії дуже хотілося спати, тому вона байдуже спостерігала, як тато отримує багаж, а мама біжить назустріч якимось дяді і тьоті. Ба ні, ці тітка й дядько виявилися знайомими, вони прийшли їх зустрічати.

Київ виявився найкрасивішим містом з усіх, що їй довелося побачити за всю подорож. Крайшим навіть за Москву. Високі будинки, широкі вулиці, дерева. А написи на крамницях такими ж буквами, як у "Кобзарі" — над "і" вгорі крапочка!

Вже споночіло. Машина мчала їх спочатку широкими вулицями, а потім — вздовж річки.

— Слухай, друже, загальмуй, ми вийдемо, — попросив татко водія. — Дивись, доню, оце — Дніпро.

Волею долі день народження Софійки випав цього року на неділю, останню неділю липня. Святкували День військово-морського флоту. Уздовж широкого блакитного плеса вишукувалися кораблі Дніпровської флотилії, прикрашені прапорами і вогнями. Розпочався святковий салют. Тисячі вогнів зацвітали у небі, розліталися навсідч, утворюючи то кулі, то квіти, то спіралі. Софії перехопило дух від вражень.

Як же тут гарно, в Україні!

— Татку, — широко відкритими очима вбираючи красу річки, вогнів, міста, прошепотіла Софійка, — а тут, в Україні, щодня так?

— Ні, Софійко, — не зрозумівши глибинної суті запитання, відповів батько, сам у захваті від картини, що відкривалася.

— Татку, — наполягала Софійка, — може, тут так... гарно... щонеділі?

— Ні, донечко, — нарешті зрозумів, до чого вона веде, тато. — Сьогодні в Україні велике свято. — Він не став тлумачити дитині про День військово-морського флоту, пояснив як відчував. — Сьогодні твоє свято, особливий день, день твого народження в Україні. Це вона вітає тебе, свою доню, що так довго була в заслання.

Софія чомусь одразу повірила татові.

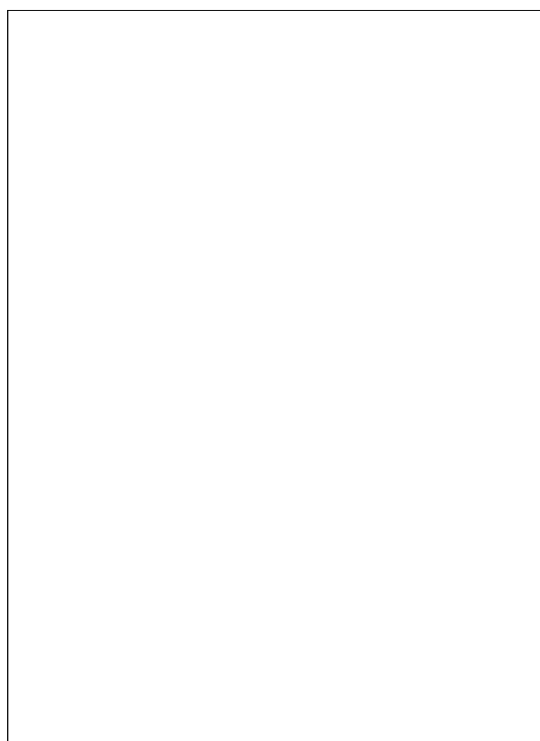
Так от чому довкола так гарно! От

АВТОР ТВОРІВ КЛАСИЧНОЇ ВАРТОСТІ

— так написав про Григора Тютюнника в своєму “Щоденнику” Олесь Гончар. 5 грудня виповнилося 70 років з дня народження цього самобутнього українського прозаїка, який пішов із життя 6 березня 1980 року, залишивши нам свої талановиті книги і вічне питання про загадку любові в житті, у творчості, в письменницькій долі. Григора Михайловича Тютюнника та Олесь Терентійовича Гончара пов’язували стосунки, які можна назвати творчою співпрацею, взаємопідтримкою старшого і молодшого майстрів української літератури. Ми ще не раз повернемося на сторінках нашої газети до цих визначальних постатей українського роману і новелістики, а сьогодні пропонуємо вашій увазі, шановні читачі, уривок з листа Григора Тютюнника та сторінки “Щоденника” Олесь Гончара.

ЗА МЕЖУ НЕВІДОМУ...

САРМА ЗВУЧИТЬ, ЯК СУРМА...

Пам'яті Миколи Сарми-Соколовського

Це ім'я стало мені відоме у вісімдесяти роки двадцятого століття. Відшукуючи портрети бандуристів, аби проілюструвати задуману збірку віршів "Гомери України", знайшов і світлинку із зображенням кобзаря, художника, діяча національно-визвольного руху Миколи Сарми-Соколовського. На тій світлинці він молодий красень, у вишиванці, з бандурою в руках. На жаль, не довелося мені почути його гри та співу, але цю прогалину заповнили численні вірші розмаїтих ритмів, добре віднайденій звукопис рідної, пісенної мови. Мелодійність, розкутість, вільність віршованої мови, поєднані зі свіжістю думки, логічна послідовність викладу змісту — все приваблювало, збагачувало уявний образ людини поважного віку.

Чимало інтимних, глибоко ліричних віршів, та переважна більшість тих, що потрапляли до мого зору, високопатріотичного звучання, і при такому знайомстві з віршами раптово з'явилася думка: "Сарма звучить, як сурма! Слово Сарми — закличне, сурма теж хіба не кличе до наступу, до дії, до перемоги?"

Виникло бажання обов'язково привітати його з днем народження, з високою датою. Стало відомо, що його спіткала важка недуга. Про це і він сам повідомляв у листі, котрого продиктував своїй дружині Варварі Степанівні, а вона й надіслала мені.

Сумно стає від багатьох віршів. От хоча б і такого:

*Перед кожним моїм бажанням
зачинені двері.
Щоб, нарешті, відчинилися —
треба довго в них стукати.*

*Та є в мене такі бажання,
перед якими двері
аніколи не відчиняться,
бо я вже втратив силу
стукати в них.*

19 травня 2000 року Україна відзначала 90-річчя з дня народження свого славного сина. І перед ним, ніби в калейдоскопі, миготіли епізоди власного життя, як рядки автобіографії:

*...три втечі з-під конвою,
два роки партизанки,
пастка оперативників МГБ,
трибунал,
п'ятнадцять днів смертної камери,
із заміною розстрілу
на двадцять п'ять років
північних концтаборів,
де я з попереднім ув'язненням
відбув сімнадцять років.
Як наслідок мого давноминулого,
мене мучить кашель:
щоб викашляти колючий дріт,
я б'ю себе кулаком у груди,
аж мені черепом відпльовують:
Карелія, Інта, Мордовія.*

Після мого вітання почалося і листування. Отримую від нього одну за одною книжки: "Коріння пам'яті" (1997 р.), "Дорогою жнив" (2000 р.), "Моя причетність до ОУН" (Видання журналу "Самостійна Україна", Київ — Торонто).

Я теж надіслав йому книжку, а незабаром і вірша, присвяченого йому. Він охоче відповідав мені і була відчутна радість, що з'явився ще один адресат у нього, адже він важко хворий і не має живого зв'язку з людьми, прикутий до ліжка... А перекинутися словом, то вже ніби зустріч, хоча й не тривала.

Ці кілька листів передають його стан. Хай же познайомиться з ними й читач.

"Дорогий друже Олексю, здоров, славний!"

Оскільки ти козак, то я Тебе по-батькові не величаю, хоч і поважаю дуже, як відомого поета України. Ти напевне колись мав розкішного чуба, від якого залишилася половина біля лівого вуха, яка виглядає сивим крилом. Ти увесь час намагаєшся сиве крило накинати на лисину, однак Ти далеко летиш і сягнув аж до журналу "Визвольний шлях", що видається в далекому Лондоні

(справді, два вірші були там передруковані з українських видань. — О. Ю.). Твої вірші воістину досконалі. "Визвольний шлях" охоче друкує і мої вірші теж. Друкую й новели. Якщо Тобі не довелося прочитати мою новелу, постарайся прочитати. Вона називається "Пролог". Ти у листі назвав мене Гомером, але я ще Гомер тільки до половини, бо ще трохи бачу. Все одно цього листа друкує моя дружина. Я, як переконаний націоналіст та багаторічний в'язень советської імперії, довго був підопальним каральної цензури і лише зараз я дихаю вільно і навіть 23 травня цього року мені вручено диплом лауреата премії Фонду ім. Т. Шевченка. А це значить — я переміг, але моя радість у сумі з гіркотою: вже п'ять років, як я паралізований і моя бандура п'ять років німує на стіні, наче та шпаківня-пустка. Я кобзарство започаткував ще у Миргороді з 1927 року від кобзаря Івана Максимовича Яроша, який хлопчаком був поводителем у Михайла Кравченка. А вже юнаком став кобзарем. У 1930 році за мою причетність до підпільної організації СУМ мене було засуджено на п'ять років Соловецьких таборів, що були розташовані в лісах Карелії. Покарання я відбував на Парандовському тракті, де сам собі зробив бандуру і розважав співом та грою бідних невольників. І вже тоді я знав думу про Мазепу. Пізніше, коли вже збудувався Біломорський канал, я сфотографувався в селі Шижня. Світлина збереглася, датована 1932 роком. Це було дуже давно. Карелія наче наснилася мені. А в 1997 році фундація ім. Олега Ольжича видала мою книжку поезій "Коріння пам'яті", і я тобі, як побратимові, надсилаю це "Коріння", як часточку свого серця. Якщо Ти цікавишся історією кобзарства, то звертайся до мене. Я дуже багато кобзарів знав і Тобі охоче розповім. Бажаю Тобі, друже, міцного здоров'я. Коли одержиш книжку "Коріння", телефонуй: 2-29-43. З Тобою говоритиме моя дружина, яка тебе вітає, як нашого спільного друга.

Молитовно Твій о. Микола Сарма-Соколовський.

Красно дякую за вітання з ювілеєм. Для мене була вельми приємна несподіванка. 30.6.2000 р."

Книжка справила на мене добре враження і свої думки я висловив у листі до нього. Ось частинка з листа.

"Прочитав Вашу книгу, переживав побратньому Вашу Голготу. Слава Богу, що Ви розповіли поетично, схвилювано про своє життя-буття, затаврували нелюдів, катів нашого народу. Ваші короткі вірші, наче влучні кулі..."

Надсилаю свою книжку "Гомери України". Ваше життя викликає в мене багато думок, поруч з Вами в моїй уяві проходить велика галерея справжніх синів України, борців за її Волю. Уклоняюсь їх пам'яті і Вам.

Бажаю, щоб завжди було з Вами оте почуття, передане у віршах "Постукаю серцем у браму", хай переважає настрій, який огорнув і мене:

*Любов — це коли хочеться
дивитись і дивитись,
слухати і
відчувати й відчувати...*

(Лист від 17. VII. 2000 р.)

Сарма-Соколовський, закоханий у поезію Павла Тичини, Володимира Сосюри, знайомиться навіть в останні свої літа з поетичними новинками, і до своїх віршів, як епіграфи, бере рядки наших класиків. Із вірша Сосюри, за своїм настроєм, ставить слова "Такий я ніжний, такий тривожний", або з Тичини "Надо мною, підо мною горять світи"... Слова Олександра Олеся "Сміються, плачуть солов'ї" викликали в нього такі рядки:

*Я завше вірив у свободу,
А нині маємо її,
І знов сміються солов'ї
І б'ють піснями в груди, —
Любімо ж Україну всі,
бо другої не буде.*

І сина Олеся — Олега Ольжича — шаює не лише як діяча визвольної боротьби за Україну, а й за його поезію. Йому не давало спокою забруднення нашої мови, засилля низькопробної літератури типу "руський мат", порнографії. Він любить образотворче мистецтво і навіть у нестерпній ситуації, під арештом, йому мріється:

*...бачу диво:
вже хата біла, а не мур,
квітнуть квіти Катерини Білокур.
а з нею — моя півонія кривава.*

В одному листі він висловлює своє бажання розповісти мені про багатьох кобзарів, яких він знав, але так і не пощастило скористатися його обізнаністю в кобзарстві.

Навіть у тяжкий час недуги його не покидала думка про долю рідного краю:

*Мені болить і нині Україна:
яку ж її покину по собі?!*
*Рожевих мрій розпалась павутина —
нам далі нидіти в журбі.
А все одна у нас халепка,
колись про неї написав Мазепа:
"Всі покою щиро прагнуть,
А не в еден гуж тягнуть:
Той направо, той наліво,
А всі — браття, то-то диво!"*

Я надіслав свою збірку "Пізня осінь". Отримую відповідь:

"Дорогий друже Олексю, здоров, славний поете України! Я прещиро вдячний Тобі за чудовий вірш, присвячений мені, і дякую за книжку "Пізня осінь", але прочитати її моя Варя ще всю не встигла. Вона друкує все, що я диктую: на кінцевій зупинці намагаюся якнайбільше зробити. Та на заваді моя сліпота. Ти, Олексю, мене тишиш своєю справжньою дружбою.

Фундація ім. Олега Ольжича запланувала видати книжку моїх тридцяти новел. Я чекав нетерпляче її виходу в світ, бо мене страшило політична ситуація "доктрини" Президента. Лише покладаюся на Бога.

Друже Олексю, обов'язково надішли мені адресу Спілки кобзарів з індексом та прізвищем голови Спілки. Вже авансую Тебе широко вдячністю. Тебе вітає моя дружина. І дай Боже, щоб лист цей не був останній, бо стан мого здоров'я вельми хисткий. Однак міцно обіймаю Тебе, мій хороший друже. Зичу Тобі всіх гараздів і швидкого одужання після операції. Молитовно Твій Микола Сарма-Соколовський.

13. V. 2001 р."

Час іде. Від Миколи Мірошніченка довідаюся про погіршення стану здоров'я патріота-кобзаря. Та ось таки знову отримую листа.

"Дорогий друже Олексю, здоров, славний поете!"

Я давно тебе бачив, однак ясно пам'ятаю, не тільки Твого сивого чуба, подібного до крила. І пам'ятаю Твої рахманні очі, повні творчої мислі. (Певне ж таки, ми бачились у Дмитра Паламарчука в Ірпені, але то

така давня зустріч та й занадто коротка, що я не можу, хоч туманно, пригадати її... Запитати ж Паламарчука теж не можу, бо його кілька літ як провели в найдовшу дорогу. — О. Ю.) Мислю і я, навіть спілюючи і щось пишу. Надсилаю тобі мій скромний поетичний дорожок, збережи його, як пам'ять про мученика-поета. А я Тебе, друже, пам'ятаю і на тому світі. А що є Бог, так свідчить поява на Україні Папи Римського, як гостя, Найсвятішої особи, перед якою навіть схилився наш Президент Кучма, який у політичній боротьбі виграв, не зважаючи на Москву. Багатьом політикам варто переглянути своє ставлення до Кучми. Я вірю, що у майбутніх президентських виборах виграє Віктор Ющенко. За нього може проголосувати багато українців. Допоможи пану Віктору і нам усім, Милосердний Боже! А тобі, друже, я і моя дружина бажаємо міцного здоров'я та всіх гараздів!

Молитовно Твій
о. Микола Сарма-Соколовський.
29.6.2001 р."
До конверта вложено вірші.

Микола Сарма-Соколовський

ЗА ПІЗНЬОЇ ОСЕНІ

*Нев'янучому співцеві
української поезії Олексі Ющенкові*

*Мряка у небі і на землі.
У ній криється село
в непорушній тиші.
Одлетіли останні журавлі,
однак лишилися тепло
Твоїх гоїних віршів.*

29. 6. 2001 р.

І насамкінець:

МОЯ СКАРГА

*"І кропилом будем, бра-
те,
нову хату вимітати".
Т. Шевченко*

*Ще немає України,
Маємо лиш назву.
І з духовної руїни
вийдемо не зразу.
Біда наша знов і знову
Здається марою:
Занедбали рідну мову,
цвєнькаєм чужою.
В церквах наших жпєпастирі —
носії омани,
Молитви їх не пластирі —
сінь в Господні рани.
А отара як отара,
їй би тільки ризи
та високі митри:
ошукані руколизи
патріархом хитрим
всєнької Росії
другим Олексієм.
Час до праці, брати, стати,
щоб робилось діло —
вимітаймо нашу хату
московським кропилом!
2001 р."*

На цьому й закінчилося наше листування.

Невдовзі земля Новоселиці, як називав кобзар місто Новомосковськ, а область Січеславською, прийняла славного сина у вічні обійми...

Виконую кобзареве прохання — аби зберігся його останній подих у останньому вірші, закінчую ним цю оповідь, та додаю ще її кількома рядками вірша, присвяченого йому:

*Я кобзи Вашої вчуваю гру:
То серце обізвалося грозиво,
То Ваша обізвалася душа,
І "САРМА" вже звучить,
як "СУРМА" — слово, —
Воно до мене в гості вируша.
То ж Ваше слово визріле, пророче,
На крилах соколиних доліта,
І вірю я — побачать Ваші очі,
Як розцвіте Вкраїна золота,
Омріяна,
нескорена,
жадана,
Спаливши віковічні горе, лжу,
І скаже: — Слово Сарми полум'яне
На довіг літа людям збережу!*

КОЛО-ЧАКРА, ЧАКРАДЕВ, КОЛОДІЙ

КОЛОДІЙ І ХОЛІ — СВЯТО УКРАЇНСЬКЕ, СВЯТО ІНДІЙСЬКЕ

Серед українських свят, які дішли до нас із сивої давнини, є і трохи призабутий *Колодїй*, відзначаючий упродовж тижня навесні, коли стрічаються весна і зима. Що засвідчує зв'язок свята з Сонцем, бо колісницю Сонця в індійській міфології мчить семерик коней, які символізують дні тижня.

Свято багате на обрядові дії. Першого дня відзначають народина Колодія. Кладуть на стіл полінець і сповивають його — отже, Колодїй народився. Тричі обходять довкола столу, славлячи Колодія, Сонце й Весну, потім сідають за стіл: "Пошануймо, люди добрі, наше Сонечко весняне, яке прибуло до нас в образі Колодія". На столі обрядові напої та наїдки. Літніх, недужих і дітей причащають "Колодїєвими напоями" з цілющих трав, що їх радять пити особливо кволим. Колодїєві напої підносять ще й сварливим та заздрисним (УНМ, 322 — 327).

Колодїй — понеділок сирного тижня, коли справляють *колодку*. *Колодка* тут — полінець: цього дня заміжні жінки прив'язують його до ноги нежонатого парубка. І той мусить *волочити колодку*, поки не відкупиться. *Справляти колодія* — випивати на викуп за *колодку*. А *віддавати колодку* — звичай, коли на Пасху дічина христосується з парубком і дає йому писанку. За це хлопець має *найняти танець* — замовити музику до танцю.

Колодка — і замок (взяти в *колодки* — замкнути). Що цілком прикладається до заповненого злими зимовими силами Сонця. В'язницю треба одімкнути, щоб сонце вийшло, народилося. *Вбиватися в колодки* — набиратися сили.

Колодїй, сирний тиждень і масляна взаємопов'язані й мають чимало спільного з Холі, індійським святом весни, яке завершує холодний сезон і пов'язується з сонячним богом Вішну — Всевишнім. І для Колодія, і для Холі характерні ритуали, пов'язані з магією родючості: їх, як на дослідників, індоарії принесли з місць свого попереднього проживання, тобто і з України. Обрядово-магічні дії дійства на весняне рівнодення близькі до пасхальної обрядовості, що сходиться до язичницьких часів — вона перейшла до пасхальної обрядовості слов'янських народів, серед них і українців.

Колодїй причетний до весняного рівнодення і відзначається в лютому. Холі теж пов'язане з весняним рівноденням і відзначається в місяці пхальгун (лютий-березень за індійським місячним календарем, відлік днів — із середини місяця).

Первісний звичай фарбувати курячі яйця трансформувалося в обливання на Холі один одного розчиненими фарбами, особливо червоною. І в слов'ян, і в індійців червоний колір пов'язаний із родючістю, снагою (барва воїнського стану — червона). На масляну в деяких слов'янських ареалах возять жердину з колесом, яке весь час крутять. А на Холі танцюють довкола жердини з колесом угорі (символом Сонця) і крутять його мотузками.

У Колодїї відчутні сліди матриархату. Це суто жіноче свято — на ньому верховодять жінки. А на Холі дічина або жінка може залишатися до будь-якого хлопця чи чоловіка. Може навіть безкарно лупцювати його, якщо той не сприймає її заливання.

На Колодія жінки та чоловіки бенкетують і співають сороміцьких пісень. І тільки на Холі можна вживати алкогольні напої й співати подібних пісень. В оселях, на сходках і навіть у храмах декламуються еротичні уривки з "Багавати-пурані" — твору про життя Крішні.

Інша назва Колодія — *Сирний*

тиждень. Навколо "колодки" на столі розставляють вареники з сиром, маслом, сметану, яйця й горілку. Для свят Крішніного кола неодмінні молочні продукти, надто кисле молоко, з яким пов'язаний навіть особливий обряд. Сам Крішна — пастух, зріс серед пастухів. Існує безліч оповідей про те, як малий Крішна цупив у пастушок сир, масло, сметану й молоко.

На Колодія танцюють колові танці. А на Холі дівчата й заміжні жінки імітують хороводи юних пастушок навколо Крішні. А Крішна в Індії — бог насамперед жінок.

На Колодія жінки випивають у корчмі на виручені за "колодку" гроші. На Холі гурти ходять по селу з піснями й танцями, а зароблене йде на колективне частвування.

Крішна-дитина

Особливість Колодія — соціальна рівність. Тут не важить, багатий ти чи бідний, вищий стану чи нижчого. Те саме маємо і в Холі, найдемократичнішому з усіх індійських свят — на ньому всі рівні. З чого висновують, що свято надзвичайно давнє.

На Колодія навіть перевсварені забувають взаємні образи й мирно відзначають свято. На це свято належало миритися. Сьомого дня, з відходом Колодія, на цілий рік мали одійти заздрощі й ворожнеча. Так і на Холі — тут не буває образ, що б хто не витівав.

Степан Килимник схильний гадати, що "колодка" — "узи Гіменей" і що в основі свята — давнє божество шлюбу (УР, 24). В індійській міфології Вішну і його дружина Лакшмі (балт. *Лайме*, слов. *Лада*) пов'язані з одруженням і сімейною злагодою. Коли розгніваний Шіва спопелив бога кохання Каму, той відродився як син Крішні й Рукміні (пор. латиське прізвище *Рукмане*). А Крішна й Рукміні функціонально тотожні Вішну й Лакшмі.

УКРАЇНСЬКЕ КОЛО, ІНДІЙСЬКА ЧАКРА

Коло в назві *Колодїй* може означати — "сонце", "сонячний диск" (*Колесом, колесом сонечко вгору йде*). Українському *коло* відповідає санскр. *чакра*, споріднене з авест. *чахра*, грец. *киклос* і лат. *циклос* — "коло", "колесо", "круг".

У санскриті *чакра* — *колесо, диск, район, округ, спілка, військо, влада* (СРС, 204) і теж пов'язане з Сонцем. Сонце має епітети *Чакра, Чакрабанду*, ("З диском"), *Чакравара* — "Брама Сонця" (санскр. *dva* — "двері", "ворота") та ін. (HN, 80—81).

Чакра-диск — атрибут і зброя Вішну-Крішні. Вішну — сонячне божество, а Крішна — його земне втілення. Саме з Сонця-Сур'я викувано диск-чакру для Вішну й тризубець для Шиви. І Вішну має імена *Чакрагріт, Чакрадгара, Чакрапані* —

"Чакродержець", *Чакреша, Чакрешвара* — "Владика чакри", *Чакраюдга* — "Озброєний чакрою" (HN, 80—81). Санскр. *чакра* й укр. *коло* творять багато значеннєво тотожних термінів і словосполучень:

чакраяна — віз, укр. *кола* (*Вийди, мила, з коли, покажи личенько родові*);

чакра — обрій. Укр. *видноколо, виднокруг* (*Вже сонце в крузі*);

чакра — гурт, спілка. Пор. *коло родичів, коло друзів*. У запорожців *козацьке коло* (рада), *віщове колесо, судне колесо* — судові збори козаків, *радне колесо* — збори з важливих питань;

чакра — вир. Укр. *коловорот, коловерт, коловертень*;

чакра — коловий танок. Укр. *коло* — танок;

чакра — територія, область. Укр. *околиця, округа*. Індія колись ділилася на округи — *чакри* (*чакли*). Тому був термін *чакрадар* (*чакладар*) — "начальник округи", який сьогодні став прізвищем;

чакрават — вихор. Укр. *круговерт, коловерт*;

чакрадріш — видноколо (санскр. *drish* споріднене з укр. *зриту*);

чакра-в'юха — колове розташування людей або військ (*Увесь поїзд із музиками йде за молодим і стає коло діжі кругом — колесом*). Запорожці не раз захищалися, обгородившись возами;

гхаті-чакра, "колесо з глеками" — колодязь. Укр. *колодязь* містить *коло* — "колесо" й означає "колотят", "витягання води колесом". *Гхаті-чакра*, колесо з глеками — сучасний *чигир*. Цей пристрій діставати воду знає ще "Рігведа". Укр. *коліш* — колесо на валу над колодязем (у хінді *чакрі*). Індійське *Чакрапур* — "Чакропіль" тотожне українському *Чигирин*. А пенджабське воїнське ім'я *Чухир* (похідне від *чакра*) тотожне українському прізвищу *Чигир* (детальніше про *чигир* і *Чигирин*: ТРС, 120—130); *Чакраван*, "Наділений чакрою" — ім'я (санскр. *ван* — суфікс, наявний у слов'янських іменах *Іван-*

індійський кіноактор (його дочка — *Швета*).

Індійському *Чакраварті-Чокроборті* відповідає слов'янське прізвище *Коловерат*. Його мав боярин Євпатій *Коловерат*, захисник Рязані від татаро-монголів (XIII ст.). *Чакраварті-Чокроборті-Коловерат* — воїнське ім'я, а в назві *Рязань* якраз і відбито термін на означення воїна — *раджанья*. Тож назва *Рязань* означає "Воїнь".

ІНДІЙСЬКИЙ ЧАКРАДЕВ, УКРАЇНСЬКИЙ КОЛОДІЙ

З українських даних випливає, що Колодїй — давнє, ще дохристиянське божество, якому поклонялися наші предки. Оскільки свято весняне й у ньому виразні сонячні мотиви, то, найімовірніше, йдеться про молоде весняне Сонце, яке увиходить в силу, збільшує день, проганяє холоди й несе тепло. А з ними — весну, пробудження землі, врожай і добробут.

"Рігведа" знає "колесо Сонця". Важливу роль колесо-чакра відігравало під час обрядів, пов'язаних із двома сонячними фазами — весняним рівноденням (масниці, масляна) і літнім сонцестоянням (Купала). А Колодїй — з масницького циклу (*цикл* теж *чакра-коло*). На масляну, зустрічаючи весняне сонце, возять жердину з колесом, яке весь час обертається; потім це колесо спалюють. У чехів була старовинна гра — пошуки золотого кільця-Сонця, схованого за хмарами й зимовими туманами.

Тож і *Коло* в назві *Колодїй* може уособлювати Сонце й означати "Сонце". А *дій* або *дей* споріднюватися із санскр. *deva* й хінді *dev* — "бог". Прізвище *Дей* побутує в українців, *дей* входить у двоосновні козацькі й сучасні прізвища (*Болудей, Білдей,*

Сонце-Сур'я

Крішні.

Тож у такому разі *Чакрадев* і *Колодїй* означають не лише *Чакробог* і *Колобог*, а й *Сонцебог*. Грецький Аполлон — сонячне божество, як і Вішну-Крішна. І теж має диск, що символізує Сонце. Боспорські правителі шанували Аполлона. Скажімо, 180 року до н.е. цар Перісад IV (ім'я має індійські паралелі), підніс знаменитому святилищу Аполлона в Дельфах золоту таріль, яка символізувала Сонце. А грецький Аполлон, індійський *Гопалан-Гопала* й український *Купала* тотожні і функціонально, і походженням імен (ТРС, 93 — 99). Аполлон і Гопалан-Гопала-Купала вічно юні, епітет Аполлона — *Юний бог*.

Тож *Чакрадева-Чакрадев-Чакробог-Сонцебог* на означення Вішну-Крішні — значеннєвий двійник *Колодея-Колодїя-Колобога-Сонцебога*. Вони пов'язані з народженням Юного, Весняного Сонця. "Влесова книга" знає божества *Вишень* і *Кришень*, а ці імена в нинішніх українців — прізвища. Так само в українців відбите й прізвище *Колодїй*, пов'язане з цими божествами. От хоча б у письменників: поети Василь *Колодїй* і Віталій *Колодїй*, прозаїк Євген *Колодїчук*.

Слід зазначити й таке: назви свят *Колодїй* і *Холі* (*Хола, Холака*) виявляють фонетичну подібність. Як і англ. *holyday* (*холідей*) — "свято", "канікули" (досл. "святний день"). І як в українців побутує прізвище *Колодїй*, так у англійців побутує прізвище *Холідей*.

Колодїй збирав людей у тісне родинне коло. Тому *коло* в імені *Колодїй* може споріднюватися і з санскр. *kula* — "родина", "рід". І тоді санскритське ім'я *Куладева* (хінді *Куль-дев*) — "Родинне/Родове божество" знову-таки відповідатиме українському прізвищу *Колодей, Колодїй*.

Ой спасибі, Колодію,
Що зібрав докупки.
Гостювали, цілувались,
Аж злипались губки.

СРС — Санскритско-русский словарь. — М., 1978.

ТРС — *Наливайко С. І.* Таємниці розкриває санскрит. — К., 2000.

УНМ — *Товстуха Є. С.* Українська народна медицина. — К., 1994.

УР — *Килимник С.* Український рік у народних звичаях. Кн. II. — К., 1994.

HN — *Gandhi, Maneka. Hindu Names.* — New Delhi, 1993.

Степан НАЛИВАЙКО

Хоровод на честь Крішні

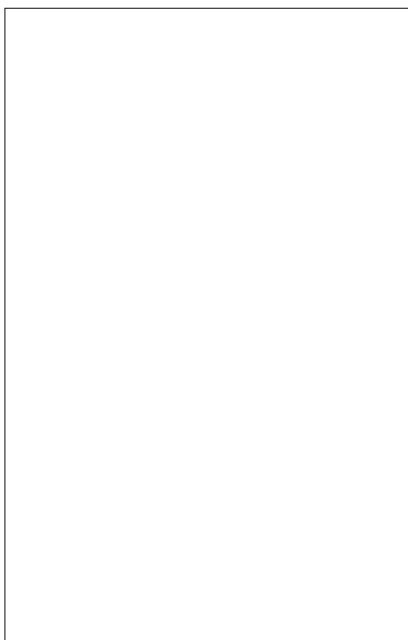
Іван-Йован, Радован, Милован). Ім'я може відповідати слов. *Коливан; чакравартін* — "чакровертун", "колесовертун". Найвищий титул самодержавного царя в Давній Індії, цар над царями. Колись важливий термін, а сьогодні — прізвище *Чакраварті, Чокроборті* (бенгальська форма). Двоє бенгальців із прізвищем *Чокроборті* прислужилися й Україні: один переклав бенгальською давньоукраїнське "Слово о полку Ігоревім", а другий написав для індійських бібліотек підручник української мови. Мітхун *Чакраварті* — відомий

Матирдей тощо). Ім'я *Балудей* засвідчують боспорські написи III століття, як і імена *Сакдей, Хардей, Гермодей* — всі вони мають індійських двійників. Причому імена й прізвища з *дей-дій* не іранські, бо в іранських мовах *дев* несе негатив — "злий дух", "демон". Позитивне *дев* тільки в індійських, слов'янських і грецьких мовах. Тож цілком можливо, що й *Колодїй* містить *дій* — "бог". І що *Колодїй* означає *Колобог, Сонцебог*, мовою хінді *Чакрадев* (санскр. *Чакрадева*). А ім'я *Чакрадев* справді існує, причому належить воно Вішну-

Віра КИТАЙГОРОДСЬКА:
«МЕНІ БОЛИТЬ, ЩО МИ
Й ДОСІ НЕ МОЖЕМО
СКАЗАТИ СКРІЗЬ І ВСІМ:
«УКРАЇНА —
ПОНАД УСЕ!»

•

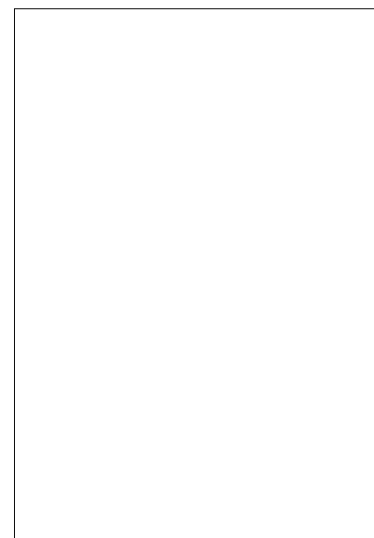
Просвітянин, прозаїк і поет Петро Антоненко народився 24 червня 1948 року в селі Авдіївка на Чернігівщині. Закінчив факультет журналістики Київського університету. Редактор Всеукраїнської тижневої газети "Сіверщина" (Чернігів). Лауреат Міжнародної премії журналістики імені Василя Стуса та премій ім. М. Коцюбинського і Б. Грінченка за літературну і громадську діяльність. В 1994 році в Чернігівській "Просвіті" видав книгу прози "Бабине літо".

7 грудня в Спілці письменників України відбулася прем'єра нової книги Петра

Антоненка "Свіча", яка відзначається оригінальністю форми і змісту. Сподіваємося, що ви, шановні читачі "Слова Просвіти", примножите ряди читачів цього своєрідного автора.

ХОЧА ЛЮБОВ ПОЗАВЧОРАШНЯ...

(Слово про книгу товариша)

ВИДАННЯ АКТУАЛЬНЕ І БАЖАНЕ

Просалова В. А. Поезія "Празької школи": навчальний посібник. — Донецьк: Веда, 2000. — 80 с.

•

•